De Geograaf van Ravenna

Albert Delahaye

DE GEOGRAAF VAN RAVENNA

De Geograaf van Ravenna

Albert Delahaye

1997 Uitgever Stichting Albert Delahaye, Bavel

Grafische vormgeving en druk: Cursief Print V.O.F. Bavel/Rijsbergen

Delahaye, Albert

De Geograaf van Ravenna / Albert Delahaye
Bavel: Stichting Albert Delahaye
Met reg.
ISBN 90-800047 -7 -4
NUGI 641

INHOUD 1

Voorwoord 2
Van de redactie 3

A. INLEIDING 5

B. TEKSTEN EN COMMENTAAR 11

C. DE NOORDLIJN EN DE OOSTLIJN BIJ DE RAVENNAS 79

D. CONCLUSIE 82

Register 89

Voorwoord

Na de recente uitgaven "Germania = Frans-Vlaanderen bij Tacitus" en "Germania = Frans-Vlaanderen bij Caesar, Strabo, Plinius, Ptolemeus", ligt dan nu voor u "De Geograaf van Ravenna".
De Ravennas (ca. 670) kan beschouwd worden als het opzienbarende sluitstuk van de Europese historische geografie van vóór de 10e eeuw, de periode van de geboorte van de eerste mythen. Hij biedt ons de gelegenheid tot het terugschroeven van de historische geografie tot haar ware aanzien van vóór de 10e eeuw. Geen enkele schrijver heeft zo duidelijk de werkelijkheid van de transgressies onderkend en ook beschreven.
De Ravennas heeft veel opgehelderd. Als enige geografische bron tussen de Romeinse periode en de vroege Middeleeuwen geeft hij het juiste beeld van westelijk Europa in de 7e eeuw: een bewoond Frankrijk, waar in het noorden het nog niet uitgedijde Germania lag, met enkele nieuwe uitschieters tot Maastricht en Spiers. De rest van noordelijk en oostelijk Europa, inclusief Duitsland, kan worden samengevat onder de titels: woestijn, zand, onbewoond gebied, overstroomde of drooggevallen gronden, waarin geen enkel detail en geen enkele plaats worden genoemd.
Deze postume uitgave van Albert Delahaye is een verrassende en verrijkende aanvulling op zijn eerdere werk.
Allen, die zich hebben ingezet om deze uitgave mogelijk te maken, is de Stichting veel dank verschuldigd.

Tilburg, november 1997

J.T. Dieckmann
Voorzitter Stichting Albert Delahaye.

Van de redactie

Ook bij deze postume publicatie van Albert Delahaye (1915-1987) heeft de redactie dezelfde methode toegepast als bij de recent verschenen publicaties van zijn hand.
Met handhaving van de authentieke tekst van het manuscript heeft de redactie zich weer de vrijheid gepermitteerd het manuscript iets te wijzigen of in te korten. In een enkel geval heeft de redactie een redactionele noot toegevoegd (zie ná Conclusie 7).
De tekst van De Ravennas is doorlopend genummerd, vanaf Tekst 1 t/m Tekst 33. Ook in deze uitgave dragen alle Teksten een toepasselijke titel.
De tussen haakjes geplaatste nummers verwijzen naar de corresponderende Nota, volgend op de bijbehorende Tekst. Bijvoorbeeld (19-50) verwijst naar Nota 19-50 bij Tekst 19.
Zoals in de vorige uitgaven heeft de redactie weer consequent de tussen haakjes geplaatste lokalisaties gehandhaafd. Bijvoorbeeld: Renus (Schelde); Colonia Agrippina (Avesnes-sur-Helpe); Novesia (Feignies); Dorestadum (Audruicq), etcetera.
Een uitgebreid zaken- en namenregister tot slot dient om het terugzoeken te vergemakkelijken.
Rest ons Handelsdrukkerij Cursief Print te Rijsbergen/Bavel te bedanken voor de prettige contacten en de vlotte afwerking van onderhavige publicatie.

November 1997

De redactie,

A.A.F. Jochems
A.G.F. Laenen

Correspondentieadres: Stichting Albert Delahaye
Hof 6 4854 AZ Bavel (NL)

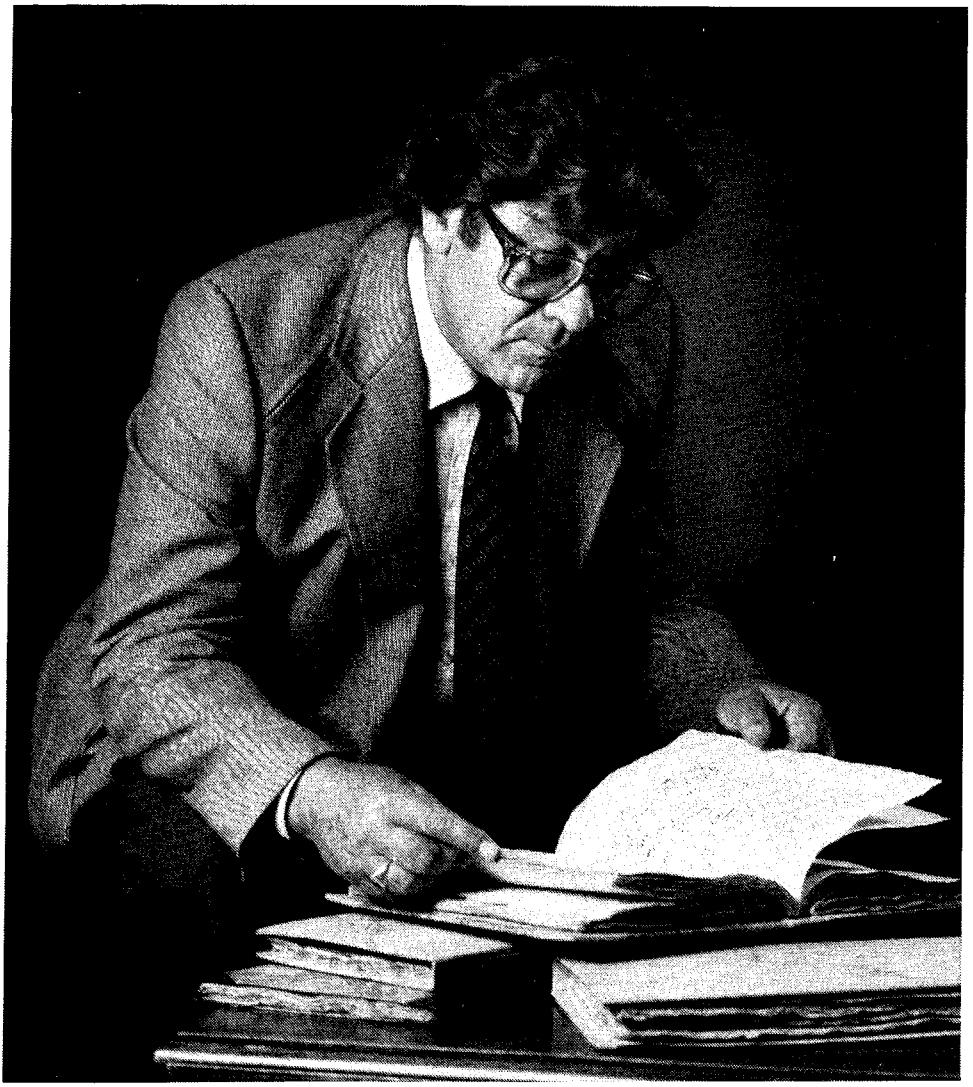

foto Van Hassel BV Zundert

Albert Delahaye (1915-1987)

DE GEOGRAAF VAN RAVENNA

A. INLEIDING

Een onbekende schrijver uit Ravenna stelde ca. 670 een beschrijving samen van de gehele toenmaals bekende wereld. Zijn naam is niet bekend. Vandaar dat zijn werk wordt genoemd: *Ravennatis Anonymi Cosmographia - Wereldbeschrijving door een Anonymus van Ravenna.* Dit werk is van het hoogste belang, niet alleen omdat het de eerste post-Romeinse geografische bron is, bovendien lange tijd de enige, maar bovenal omdat het ons het beeld zal moeten geven van wat wij ons in de tijd van zijn vervaardiging van Europa moeten voorstellen. Aangezien dit beeld totaal vertroebeld is door een serie historische mythen, zal de Ravennas (zoals hij kortheidshalve wordt genoemd), veel moeten ophelderen, hetgeen hij ook doet. Te oordelen naar de passages, waarin hij te pas en te onpas de bijbel en kerkelijke schrijvers aanhaalt, kan de Ravennas een priester of monnik zijn geweest. Met het hof te Ravenna, waar de zetel stond van Byzantijns Italië, heeft hij geen relatie gehad, want in zijn werk ontbreekt elke vermelding van bestuursindelingen of rijken. De landen, die hij de "vaderlanden" van de onderscheiden volken of bevolkingsgroepen noemt, beschrijft hij puur geografisch. Dit maakt hem direct al betrouwbaar, daar nergens een tendens te ontdekken is om een land of streek voor een bepaald rijk op te eisen. Hij distantieert zich zelfs woordelijk van de Romeinen, die de gehele wereld verkenden om haar te veroveren en te bedwingen. Neen, zijn werk staat enkel ten dienste aan Christus, opdat het Evangelie ook in de gehele wereld de overheersing van de Romeinen zou opvolgen.

Zijn wereldbeeld is nog dat van Strabo: namelijk de voorstelling dat de aarde een wat vreemd uitgevallen pannenkoek was, met een groot gat in het midden (het Mare Magnum of de Middellandse Zee), welke platte koek, met hier en daar bergen en bergketens, in de onmetelijke Oceaan dobberde. Hoever die Oceaan reikte, wist niemand. Het was geraden zich niet te ver daarop te wagen, want op een gegeven moment zou de boot in het niets vallen. Maar wat de aarde omringde was één en dezelfde Oceaan, daar de zon erin onderging en 's morgens eruit opstond. Hoewel in India geboren, zegt hijzelf, en nooit in Ierland of in Mauritanië geweest, om nog te zwijgen van Scithia, wil hij met de hulp van Christus de gehele aarde beschrijven. Zijn kennis heeft hij geput uit de werken van de vroegere geleerden. Zijn stof deelt hij in volgens een ingenieus maar ondeugdelijk schema. Immers: God heeft de hemellichamen geschapen om de mensen licht te geven. En daar wij weten dat die met een vaste regelmaat langs de hemel gaan en onze dagen en nachten bepalen en de uren van beide, ligt het voor de hand zo de aarde te beschrijven. Daarom zegt hij, ga ik de aarde beschrijven volgens de uren van dag en nacht. Hij wist wel dat het op de ene helft van de aarde dag is, terwijl de andere helft dan nacht heeft. Maar bij zijn opvatting van de aarde als een platte pannenkoek moet hij vreemde capriolen uithalen om te verklaren, hoe het ten zuiden van het Mare Magnum dag was, terwijl het ten noorden daarvan nacht was. Doch hij redt zich er wel uit. Wanneer iemand in Ierland staat, zegt hij, wat één einde van de wereld is,

en hij ziet daar de zon in de Oceaan verdwijnen, die dan de volgende morgen in India, het andere einde van de wereld, weer opkomt, en hij begrijpt dit niet, dan moet hij niet ongelovig zijn en het onderste uit de kan willen hebben, daar dit alleen aan de Schepper bekend is. Dan haalt hij verschillende heiligen en schrijvers aan die bevestigen, dat in de lente (waarom in de lente?) de zon bij India en Engeland ondergaat en opgaat. Hoe dat kan, moet je maar aan God vragen.

Het zou prettig zijn indien wij historici ook zo'n mogelijkheid hadden om lastige vragen te beantwoorden.
De Ravennas knoopt er nog een hele beschouwing aan vast over het Aards Paradijs, dat "daar ergens in het oosten" lag en dat volgens hem een deel der "aardproblemen" in zich verborg. In religieuze zin had hij in elk geval gelijk, niet als geograaf.
Laten we niet te hard lachen bij deze opvattingen over de platte aarde en alle misverstanden die daaruit volgden. De mensheid heeft duizenden jaren nodig gehad, om erachter te komen dat de aarde rond is. De voorstelling van de platte aarde is pas in de 15e eeuw langzaam en aarzelend verlaten, wat weer aantoont dat bepaalde "zonneklare" waarheden soms zelfs moeilijk zonneklaar worden. Laten we ons dus niet bezighouden met deze en andere vermakelijke beschouwingen van de Ravennas, daar voor ons van belang is wat hij over Europa vertelt.

Zoals hijzelf al schreef, heeft hij zijn kennis aan andere schrijvers ontleend, die hij dikwijls met name noemt. Bij de weergave van hun teksten toont hij zich een niet te beste compilator of samenvatter. Meestal haalt hij die schrijvers aan zonder hen direct te citeren, dat wil zeggen: zonder mee te delen wat zij precies geschreven hadden, zodat hun aanhaling zonder meer al een vage zaak is. Dikwijls citeert hij stukken uit hun geschriften zonder die aan zijn eigen tekst aan te passen, zodat men menigmaal de zin tegenkomt: "zoals ik boven al gezegd heb" of "wat ik boven al heb genoemd". Bij controle blijkt dan dat het "bovengezegde" nergens is te vinden. De enig mogelijke conclusie is, dat hij zo'n zin van een andere schrijver heeft overgenomen zonder hem aan te passen aan zijn eigen tekst.
Talloos zijn ook de slordigheden en onnauwkeurigheden. Er komen in zijn werk zelfs tegenspraken voor, speciaal over duistere punten of bij de beschrijving van gebieden waarover zijn voorlopers, en dus ook hij per afleiding, niets zinnigs wisten te vertellen. Af en toe glijdt hij uit over enkele doublures zoals Dacia, Sarmatia en Scithia, die in het verre oosten èn in het westen voorkomen, wat met een beetje oplettendheid wel is te doorzien. En dan opeens verrast de Ravennas ons met nauwkeurige en uitvoerige beschrijvingen van landstreken, waar hij zijn mededelingen onderbouwt met de namen van plaatsen en rivieren, die te controleren zijn, en dan ziet men dat hij een enorme schat aan geografische gegevens bij elkaar heeft gebracht.

Op één zaak moet met enige nadruk worden gewezen, ofschoon zij voor de hand ligt. Bij de Ravennas is Germania nog altijd dat van Strabo, Plinius, Tacitus en Ptolemeus, van de Peutinger-kaart en van het Itinerarium Antonini.

Het ligt voor de hand omdat in zijn tijd, einde 7e eeuw, dat beeld nog niet was vertroebeld door de latere expansie van Duitsland, die teweegbracht dat alles wat de klassieken over Germania hadden geschreven, naar Duitsland werd getrokken en 400 tot 2000 km van zijn ware situs afdwaalde. De Ravennas levert het bewijs dat in zijn tijd de Duitse mythe, grondslag van alle Europese historische mythen, nog niet was ontstaan.

Met de Ravennas is natuurlijk hetzelfde geschied als met de andere schrijvers, namelijk het uit zijn werk pikken van enkele teksten, die op Nederland van toepassing schenen te zijn, en het grandioos overslaan van de rest, dat het uitpikken ten stelligste als onjuist aantoont. We gaan daarom de enig juiste historische methode toepassen: de gehele Ravennas onderzoeken, waarbij zijn teksten over Europa de eerste aandacht krijgen en vrijwel integraal ter tafel worden gebracht. Belangrijk is wat hij meedeelt, maar nog oneindig belangrijker is wat hij niet zegt. Onder wat hij niet zegt valt een groot deel van de historische mythen, waardoor de Ravennas terecht het opzienbarende sluitstuk is van de Europese historische geografie van vóór de 10e eeuw, de tijd van de geboorte van de eerste mythen.
Zijn Noordlijn is van het hoogste belang en zal daarom ook de grootste verrassing vormen. Toen de eerste mythen eenmaal gevestigd waren, ontstond een slangennest van fabels, waaruit voortdurend nieuwe broedsels wegflitsten dankzij het systematisch deduceren en concluderen van de historici uit foutieve premissen met veronachtzaming van de primaire bronnen. De Ravennas biedt ons de gelegenheid tot het terugschroeven van de historische geografie tot haar ware aanzien van vóór de 10e eeuw.

In verschillend handschriften van de Ravennas volgt een werk, "*Guidonis Geographica*"- *De Geografie van Guido* - genoemd, dat meestal een letterlijke naschrijving van de Ravennas is, maar hier en daar andere details bevat. Van deze Guido is nog minder bekend dan van de Ravennas. Zijn teksten worden ook integraal geciteerd.

OVERZICHT VAN DE RAVENNAS
(Van de cursief gedrukte hoofdstukken wordt de tekst integraal weergegeven)

EERSTE BOEK

1. Devote inleiding
2. *De eerste vijf uren van de dag*
3. *Van het zesde tot het twaalfde uur van de dag*
4. De zes winden
5. Op- en ondergaan van de zon
6 - 10. Over het Aards Paradijs
11. *De eerste vijf uren van de nacht*
12. *Van het zesde tot het twaalfde uur van de nacht*
13 - 14. De zes winden
15. *De ligging van Europa*
16. *Het Mare Magnum*
17. *De Golven van het Mare Magnum*
18. Programma voor de beschrijving van alle landen

TWEEDE BOEK

1. India
2. India Maior
3. India Serica Bactrianis
4. Parthia
5. Parsagade
6. Arabia
7. Arabia Maior
8. Yrcanië Sinus
9. Media Minor
10. Media Minor - Gozar
11. Land van de Persi-Assirii
12. Armenia Maior
13. Mesopotamië
14. Judea Palestina
15. Syrië
16 - 19. Fenitia
20. Asia
21. Einde van Asia

DERDE BOEK

1. Inleiding op Afrika
2. Egypte

3. Ethyopia Garamantium
4. Mauritania Cyrenensis
5. Ethyopia Biblobatis
6. Numidia
7. Mauritania Rubea
8. Mauritania Cesariensis
9. Mauritania Perosis
10. Egel
11. Mauritania Gaditana
12. Arabia

VIERDE BOEK

1. Scythia
2. Abasgia
3. Licania
4. Cholchia
5. Dardania
6. Tratia
7. Misia
8. Epyros en Pelagonia
9. Macedonia
10. Ellas Thessalia
11. *Sarmatia en Sithia*
12. *Rerifenni en Scerdifenni*
13. *Dania*
14. *Datia Prima et Secunda*
15. Illiricus
16. Dalmatia
17. *Saxonia*
18. *Albis Ungani*
19. *Pannonia Inferior en Superior*
20. Valeria
21. Carneola
22. Luburnia
23. *Land van de Frigones*
24. *Francia Rinensis*
25. *Turringia*
26. *Suavia, Alamania en Burgundia*
27. *Vervolg van Burgundia*
28. Septimana
29-30. Italia
31. Liburnia of Histria
32. Sicilia
33. Albium (bij de Alpen)
34 - 36. Omgeving van Rome

37 - 38. De rest van Italia
39. *Britania (Bretagne)*
40. Guasconia
41. Spanoguasconia
42 - 45. Spania
46. *Omtrek van Europa*

VIJFDE BOEK

1 - 19. Steden rond het Mare Magnum
20. Cyprus
21- 27. Eilanden in het Mare Magnum
28. *Uiteinden van de wereld*
29. Verschillende eilanden
30. *Scanza*
31. *Britania (Engeland)*
32. *Ibernia of Scotia (Ierland)*
33. Eilanden bij Aquitanië
34. Devoot slotwoord

UIT DE GEOGRAFIE VAN GUIDO

122. *Beschrijving van Afrika*
124. *Begrenzing van Europa*
125. *Het noordelijk einde van Europa*
126. *Het land van de Sarmatae*
127. *Het land Scithia*
128. *Dania*
129. *Het westelijk einde van Europa*
130. *De begrenzing van Spanje*

B. TEKSTEN EN COMMENTAAR

Tekst 1 - 33

Tekst 1
De eerste vijf uren van de dag.

Op het eerste uur van de dag ligt het land van de Indii en de Parthes...
Op het tweede uur van de dag ligt het vaderland van de Perzen...
Op het derde uur van de dag ligt het vaderland van de Arabieren...
Op het vierde uur van de dag ligt het vaderland van de Ethyopes Auxumitani...
Op het vijfde uur van de dag ligt het vaderland van de Ethyopes Garamantes...

Bron: Ravennas, I, 2

Nota 1-1
De Ravennas beoogt de ligging van de landen van oost naar west te beschrijven wanneer hij de uren van de dag volgens de zon volgt. In grote lijnen is zijn weergave aanvaardbaar. Bij nauwer toezien bemerkt men echter, dat hij van noord naar zuid gaat, wat weer overeenstemt met zijn wereldbeeld, dat de zon met een grote boog om de pannenkoek van de aarde draait.

Tekst 2
Van het zesde tot het twaalfde uur van de dag.

Op het zesde uur van de dag ligt Ethyopia Biblobatis...
Op het zevende uur van de dag ligt Mauritania...
Op het achtste uur van de dag ligt Mauritania - Egel...
Op het negende uur van de dag ligt het vaderland van de Spani...
Op het tiende uur van de dag ligt Gallatia of Spania Vasconum
Op het elfde uur van de dag ligt het vaderland van de Vascones (Gascogne), dat vanouds Aquitania heette...
Op het twaalfde uur van de dag ligt het vaderland van de Brittones (Bretagne) (2-1). Achter diens rug ligt in de Oceaan het grote eiland Brittania (Engeland), waarheen de reis per schip meer dan twee dagen en twee nachten duurt als men goed vaart (2-2). De Griekse geleerden beschrijven het als Micosmin (2-3). Voorbij dat Brittania ligt, op meer dan 300 mijlen afstand (2-4), het eiland van de Scoti dat ook als Ybernia wordt beschreven (2-5). Want verder dan daar, laten we zeggen de westelijke kust (2-6), is de mens geen enkel land meer bekend.

Bron: Ravennas, I, 3.

Nota 2-1
De Ravennas laat de zon weer dezelfde draai maken van Ethiopië naar Spanje en Engeland. Hier houden de uren van de dag op, omdat volgens de Ouden de zon daarachter ergens in de Oceaan zonk om de volgende morgen fris uit het water te herrijzen.

Nota 2-2
Deze berekening van een boottocht naar Engeland is gebaseerd op het vertrek vanuit Italië en niet vanaf de kust van Bretagne.

Nota 2-3
Micosmin betekent glanzend of schitterend. Deze naam is gegeven omdat alleen in Engeland, overigens op een beperkt aantal dagen, het noorderlicht is te zien.

Nota 2-4
De afstand tussen Engeland en Ierland, wat is bedoeld, is hier "hart op hart" gegeven. De afstand van de wederzijdse kusten is kleiner.

Nota 2-5
Hier is Ierland bedoeld, dat in meer vroegmiddeleeuwse teksten als Scotia voorkomt.

Nota 2-6
De Ravennas bedoelde de zuidelijke kust en wilde zeggen dat verder dan Afrika, Spanje en Engeland geen land meer bekend is.

Tekst 3
De eerste vijf uren van de nacht.

Op het eerste uur van de nacht (3-1) ligt het vaderland van de Germanen (3-2), dat nu door de Franken wordt beheerst (3-3). Tegen zijn rug vindt men het eiland Britania (Engeland) dat, zoals boven is gezegd (3-4), niet breder is.

Op het tweede uur van de nacht ligt, als deel van datzelfde Germania, het vaderland Dorestates (3-5) van de Frixoni (Frisones) (3-6), achter wiens rug men eilanden in de Oceaan (Atlantische Oceaan) (3-7) vindt.

Op het derde uur van de nacht ligt het vaderland van de Saxoni (3-8), achter wiens rug men eilanden in de Oceaan (Atlantische Oceaan) vindt.

Op het vierde uur van de nacht ligt het vaderland van de Northomanni (Normandië), dat door de Ouden ook Dania wordt genoemd (3-9). Aan zijn voorkant ligt het vaderland Albis Maurungani (3-10), zoals het voor zeker door de Ouden is genoemd, in welk vaderland van de Albis (3-11) gedurende vele jaren de grenslijn van de Franken is tegengehouden (3-12). Aan de voorzijde van diezelfde Albis wordt Datia Minor (3-13) genoemd, en vandaar en opzij ligt het grote en uitgestrekte Datia (3-14), die nu Gipidia (3-15) worden genoemd. Hierin woont het volk van de Uni (3-16). Dan volgt Illiricus (3-17), dat zich uitstrekt tot aan de provincie Dalmatia (3-18).

Op het vijfde uur van de nacht ligt het vaderland van de Scerdifennes en de Rerifennes (3-19).

Bron: Ravennas, I, 11

Nota 3-1
Omdat de Ravennas wel wist dat 't op de ene helft van de aarde dag was terwijl de andere helft dan nacht had, beschrijft hij de tweede helft volgens de uren van de nacht. Hij begint die vlak bij het punt waar zijn zon onderging, omdat de Ouden niet konden begrijpen dat deze 's nachts onder de aarde doorgaat om in het oosten weer op te komen. Vandaar dat hij in Germania (Frans-Vlaanderen) met het eerste uur van de nacht begint. Men diene op te letten dat hij van oost naar west gaat, beter gezegd van noord naar zuid, precies zoals hij met de eerste uren van de dag deed. Geografisch en astronomisch klopt zijn beeld natuurlijk van geen kant, daar Frisia, Saxonia en Dania op ongeveer dezelfde westerlengte liggen en geen afstand van drie uren hebben. Maar bij zijn opvatting van de west-oriëntatie klopte het wèl. De tekst bevat een afdoend bewijs dat hij niet Friesland, Saksenland en Denemarken bedoeld heeft, daar hij dan de streken in de verkeerde volgorde zou hebben genoemd, en in tegenspraak met de loop van de zon.

Nota 3-2
Germanen moeten nog altijd geplaatst worden overeenkomstig de opvatting van alle klassieken, namelijk in het noorden van Frankrijk. Overigens, en dit is de grote verrassing en de verdienste van de Ravennas, spreekt hij nergens over Duitsland en somt hij er geen plaats op, tenzij enkele in het uiterste zuiden.

Nota 3-3
Nu, dat wil zeggen omstreeks 670, was het noorden van Frankrijk in handen van de Franken. Van het huidige Duitsland was nog geen meter in handen van de Merovingers. In de omgeving van Luik stond wel een geslacht geboren te worden, dat van de Pepijnen, gereed om na twee generaties dat van de Karolingers te worden en het rijk van de Franken over te nemen.

Nota 3-4
"Zoals boven gezegd" is nergens bij de Ravennas terug te vinden. Derhalve heeft hij deze zin, onaangepast, van een andere schrijver overgenomen.

Nota 3-5
Dorestates (Audruicq) het vaderland van de Fresones (Friezen) noemen, gaat toch wat te ver. Verder in zijn boek (zie Tekst 16) drukt hij beter uit dat Dorestates een plaats is. Inhoudelijk is zijn mededeling juist. Immers, in de bronnnen wordt Dorestadum herhaaldelijk in verband met Traiectum (Tournehem) en met de Fresones van Frans-Vlaanderen genoemd. De Ravennas zegt trouwens nadrukkelijk dat Dorestadum een deel van Germania was. Er behoeft nauwelijks op gewezen te worden, dat de Ravennas de gedachte van de Nederlandse archeologen over de 10/11e-eeuwse nederzetting te Wijk bij Duurstede ten stelligste tegenspreekt. Daar lag Dorestadum niet. Audruicq is de juiste determinatie, daar we uit de klassieken weten waar Germania gelokaliseerd moet worden. Zie ook ná Conclusie 7.

Nota 3-6
De Fresones zaten in Frans-Vlaanderen. Zie "De Ware Kijk Op... Deel I", vanaf p. 404, waar dit met ca. 2000 plaatsnamen is bewezen. De aangehaalde klassieke schrijvers laten daarover trouwens niet de minste twijfel bestaan.

Nota 3-7
Oceaan betekent bij de klassieke schrijvers altijd de Atlantische Oceaan, althans wanneer zij het over Europa hebben. Zij kenden overigens maar één Oceaan, die waarop aan alle kanten de platte wereld lag te dobberen.

Nota 3-8
De Saxones, reeds in de 2e eeuw door Ptolemeus genoemd (zie "Germania = Frans-Vlaanderen bij Caesar, Strabo, Plinius, Ptolemeus", Tekst 99, Nota 99-35 en Tekst 100, Nota 100-21), waren gezeten ten zuiden van Boulogne, waar in de 4e eeuw hun land verschijnt als de Litus Saxonicum. Het Duitse Saksenland (Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein) is een creatie uit de 10/11e eeuw, tot stand gekomen door een massale immigratie van Saksen uit het noorden van Frankrijk, die niet alleen hun eigen naam doch ook tal van rivier- en plaatsnamen naar de nieuwe streek overplantten.

Nota 3-9
Northomanni waren de bewoners van Normandië. Hun land werd ook Dania genoemd, een term die men allang vóór de Ravennas tegenkomt. Noch de Northomanni, noch Dania hebben iets uitstaande met het latere Denemarken. Wie goed oplet, bemerkt dat de Ravennas hier ongeveer dezelfde draai naar het zuiden maakt als aan de andere kant van de wereld, waar hij begon met de

uren van de dag. Hij beschrijft de verschillende landstreken van het noorden naar het zuiden, om dan met een brede zwaai over andere streken van Frankrijk in het oosten van Europa te belanden. Het was natuurlijk fataal te veronderstellen, dat hij bij de Nederlandse Friezen begon om in Denemarken te eindigen. Deze opvatting was radicaal onjuist, wat het vervolg aantoont.

Nota 3-10
Aan de voorkant van Dania, wat betekent vanaf Ravenna gezien, derhalve in het oosten, lag de streek Albis Maurungani, welke naam opgevat moet worden als: de Morini bij de Albis (de Aa).

Nota 3-11
Ten overvloede noemt hij het land van de Albis (de Aa). Er is geen schijn van kans, al leek 't zo mooi van wel, om dit gegeven aan de Duitse Elbe vast te knopen.

Nota 3-12
Hier schrijft de Ravennas een zeer juist historisch gegeven neer. De Fresones van Frans-Vlaanderen zijn pas door de Pepijnen bedwongen en tot onderwerping gebracht. Karei de Grote heeft gedurende zijn gehele regeringsperiode de handen vol gehad aan de Saxones ten zuiden van Boulogne, aan de Vilti uit de omgeving van Tournehem en aan de Sclavi in andere naburige streken. Hun onderwerping begon pas te gelukken na het bloedbad van Werethina (Fréthun) in 792 en de daarop gevolgde massale emigraties van Saksen naar nieuwe streken in Duitsland.

Nota 3-13
Datia Minor staat gelijk met wat Tacitus Dacia noemt. Waar het gelegen was, is reeds lang duidelijk. Zie Tacitus Hoofdstuk 1, Nota 1-7.

Nota 3-14
Omdat de Ravennas geen plaatsen in Datia noemt, kan niet worden uitgemaakt wat hij precies onder Maior en Minor verstond. Straks (zie Tekst 11) zullen we zien hoe hij met Dacia uitglijdt en een smak maakt tot in het oosten van Europa. We behoeven daarvan niet op te kijken. Alle Europese historici hebben zo'n zelfde smak van ca. 2000 km gemaakt met hun opvatting van de Danuvius, die de Aisne was, als de Donau.

Nota 3-15
Gipidia is niet als streeknaam bewaard gebleven. De naam moet worden vastgeknoopt aan de plaats Hipsheim, op 14 km zuidwest van Straatsburg. De Ravennas wijst de plaats van Gipidia, elders het volk van Gepidae geheten,

zeer goed aan daar hij hen in dezelfde streeek van de Uni (lees: Huni) neerzet.

Nota 3-16
De Uni, ook Huni of Hunni geschreven, waren natuurlijk niet de Hunnen uit de Russische steppen, doch de Huni, ook Avari genoemd, die in de omgeving van Huningue en andere plaatsen in de Elzas woonden.

Nota 3-17
Van het noorden van Frankrijk stapt de Ravennas ver over naar de vermelding van Illyrië, een landstreek in Noord-Albanië. Hiertoe is hij natuurlijk gebracht door Dacia, een landstreek die door zijn bron zonder de minste twijfel in Frankrijk was geplaatst, maar die hij opvatte als Dacië in het huidige Roemenië en Bessarabië. Zijn uitglijden wordt afdoende bewezen door het feit, dat hij vier uren wijdt aan aan de beschrijving van Frans-Vlaanderen en Normandië. Dus kan hij met zijn vierde uur niet in Roemenië belanden, want Dacia ligt volgens hem op het vierde uur.

Nota 3-18
Dalmatia is een gebied in Joegoslavië tussen Istrië en de Albanese grens.

Nota 3-19
De Scerdifennes en de Rerifennes waren onderdelen van de stam die Tacitus de Fennes noemt, in de omgeving van Valenciennes, Maubeuge en Feignies. Zie Tacitus Hoofdstuk 46. De eerste naam is achtergebleven in: Esquerchin, dep. Nord; waarschijnlijk ook in Essars, dep. Pas-de-Calais. De tweede naam moet vastgeknoopt worden aan: Revin, dep. Ardennes; Reyersviller, dep. Moselle; Rezonville, dep. Moselle; Rainsars, dep. Nord; Rancennes, dep. Ardennes.

Tekst 4
Van het zesde tot het twaalfde uur van de nacht.

Op het zesde uur van de nacht ligt het vaderland van de Scithae (4-1), waaruit het geslacht van de Sclavini (4-2) is gesproten. Maar ook de Itites (4-3) en de Chamabes (4-4) zijn uit hen ontstaan. Aan de rechterzijde van dit land ligt een Oceaan, die niet wordt bevaren (4-5).

Op het zevende uur van de nacht ligt het vaderland van de Sarmates (4-6), uit welk land het volk van de Carpores (4-7) afkomstig is, dat bijzonder kundig in de oorlog was. Aan de achterkant ligt de Oceaan, die niet te bevaren is.

Op het achtste uur van de nacht ligt het vaderland van de Roxolani (4-8), ach-

ter wiens rug en ver in de Oceaan men het eiland Antiqua Scithia (4-9) vindt, welk eiland verschillende geleerden..... en historieschrijvers loven. Jordanes, de zeer geleerde kosmograaf, noemt het Scanzan (4-10). Uit dit eiland..... zijn ook westelijke volken voortgekomen. Wij lezen immers dat de Gotthi (4-11), de Dani (4-12) en ook de Gepidae (4-13) vanouds daarvandaan zijn gekomen.

Op het negende uur van de nacht ligt het vaderland van de Amazonae (4-14), waarvan de Ouden zeggen dat zij uit de Kaukasische Bergen waren gekomen (4-15). Achter diens rug, ... aan de voorkant ligt het oude en uitgestrekte Dardania (4-16) en daarboven, beter gezegd van opzij, worden meest moerassen aangetroffen die Meotides (4-17) worden genoemd. Sommige historici verhalen, dat delen van die moerassen over gebieden van vele mijlen door de mensen betreden kunnen worden (4-18).

Op het tiende uur van de nacht ligt een enorm uitgestrekt woestijngebied, dat Scithia (4-19) wordt genoemd, waarvan de voorkant of de zijkant aan het volk van de Gazi (4-20) wordt toegeschreven.

Op het elfde uur van de nacht ligt de Kaspische Poort (4-21), ofwel de laatste berg Taurus (4-22) en de berg Caucasus (4-23). Daar bevindt zich ook een ontoegankelijke woestijn.

Op het twaalfde uur van de nacht ligt het oude Albania (4-24)...

Bron: Ravennas, I, 12.

Nota 4-1
Scithae, in de oudheid een volk in Zuid-Rusland, die Armenië, Noord-Perzië bedwongen en zelfs in Mesopotamië doordrongen. Het hoogtepunt van hun macht was in 700 - 300 vóór Chr. Hier haalt de Ravennas twee gelijke doublures door elkaar.

Nota 4-2
De Sclavini of Sclavi waren een bevolkingsgroep, misschien een afsplitsing van de Saksen, uit het gebied ten noorden van Valenciennes en het zuidoosten van België. Zij waren vermoedelijk de afstammelingen van de slaven en gedwongen arbeiders, die al sinds de Romeinse periode gebruikt werden in de ijzermijnen. Ten tijde van Karel de Grote verenigden zij zich dikwijls met de Saksen en Vilten in de opstand. De Ravennas is niet de enige, die hen een Russisch-Slavische afkomst toeschrijft.

Nota 4-3
Itites wordt door de meeste commentatoren als een schrijf- of kopieerfout voor Venethi beschouwd. Dan zou het Vendin-lez-Béthune zijn. Het is echter geen

schrijffout doch de naam van Izegem, op 12 km noord van Kortrijk.

Nota 4-4
Chamabes, door de Romeinse schrijvers Chamavi geschreven, waren de bewoners van Camphin-en-Carembault, op 15 km noordoost van Lens, en Camphin-en-Pavèle, op 14 km zuidoost van Rijsel. Zie Tacitus Hoofdstuk 33.

Nota 4-5
Ten tijde van de Ravennas waren de transgressies op hun hoogtepunt en kwam de zee in Vlaanderen ver het land in. De streek van Camphin-en-Carembault lag praktisch aan het buitenwater, maar als ondiep waddengebied was de zee er niet te bevaren. Bij al zijn fouten en onnauwkeurigheden blijkt de Ravennas op bepaalde punten bijzonder goed geïnformeerd te zijn.

Nota 4-6
De Sarmatae duiden op de streek van Sermaise en andere gelijke plaatsnamen. Zie Tacitus Hoofdstuk 1, Nota 1-6.

Nota 4-7
Carpores. De Ravennas vergiste zich met Sarmatia, dat hij in zijn gedachten in de buurt van de Kaukasus plaatste. Vandaar dat hij ook met de Karpaten komt aanzetten.

Nota 4-8
Roxolani, die door Tacitus (Historiae, I, 79) een Sarmatisch (Sermaise) volk worden genoemd, waren de bewoners van Rozelieures bij Lunéville en Rozérieulles bij Metz.

Nota 4-9
Ten noorden van Germania in het noorden van Frankrijk noemt de Ravennas eilanden, woestijnen, moerassen en onbewoonde streken. Wat de essentie betreft, had hij het juist voor. De namen, die hij eraan geeft, zijn moeilijker te volgen, omdat hij nooit hun plaatsbepaling aangeeft. Antiqua Scithia moet gesitueerd worden in Vlaanderen. Met de Scythen in het hoofd, schreef de Ravennas het woord foutief. Elders schrijft hij het beter als Sythia, wat vastgeknoopt moet worden aan Sithiu of het Siatutanda van Tacitus. In de Romeinse periode was dit een droog en bewoond gebied, dat echter omwille van de transgressies moest worden verlaten en pas in de 7e eeuw weer tot leven kwam.

Nota 4-10
Scanzan wordt evenmin door hem gelokaliseerd. Men neemt aan dat het de

aanzet heeft gegeven tot de latere verzamelnaam Scandinavië, wat nog lang niet wil zeggen dat de naam daar dan ook al in de 7e eeuw gold. Kijk maar naar Friesland, Denemarken en de talrijke getransplanteerde rivier- en plaatsnamen. Het is een fabel dat de door de Ravennas genoemde volken daar hun afkomst hebben gehad. Relatief kleine en plaatselijke verschuivingen hebben zich wel voorgedaan, toen groepen van mensen een overstroomd gebied moesten verlaten. Scanza is het eilandengebied dat Ptolemeus Scandia noemt. Zie diens Tekst 99, Nota 99-38 en 99-39.

Nota 4-11
Gotthi of Gothi waren de bewoners van Gosnay en omgeving, op 4 km zuidwest van Béthune. Zie Tacitus Hoofdstuk 44, Nota 44-1.

Nota 4-12
De Dani zijn de Normandiërs. De fabel over hun afkomst heeft ook in de hand gewerkt dat men de Noormannen, die tussen ca. 804 en 940 Frankrijk aanvielen, telkens vanuit het hoge noorden van Scandinavië liet komen. Zij kwamen altijd uit Normandië, wat de bronnen heel duidelijk zeggen, indien men hen juist leest. Zie ook Tekst 10, Nota 10-3.

Nota 4-13
Voor de Gepidae zie Tekst 3, Nota 3-15.

Nota 4-14
De Amazonae waren een Grieks mythisch volk dat alleen uit krijgshaftige vrouwen bestond. De oudheid lokaliseert hen in Pontus aan de zuidkust van de Zwarte Zee, of nog verder oostwaarts in de Kaukasus, wat ook de opvatting van de Ravennas is.

Nota 4-15
Kaukasische Bergen zijn het hooggebergte in het zuidoosten van Europa, tussen de Zwarte Zee en de Kaspische Zee.

Nota 4-16
Dardania duidt op een volk, bekend van 284 vóór Chr. tot de 2e eeuw na Chr., voornamelijk door zijn oorlogen tegen Macedonië en later tegen de Romeinen. Het volk woonde ten noordwesten van Macedonië en had een reputatie van krijgshaftigheid en vuilheid. In 297 stelde keizer Diocletianus een provincie Dardania in.

Nota 4-17
Meotides noemt men het uitgestrekt moerasgebied, waar de Donau in de Zwarte Zee uitmondt.

Nota 4-18
Het is waarschijnlijk dat de Ravennas ook hier een gegeven uit het westen van Europa op het oosten toepast. Na de regressies verschenen uitgestrekte gebieden, die wel toegankelijk maar nog niet bevolkt waren en in geval van een uitzonderlijk hoge stand van de zee weer overstroomden.

Nota 4-19
Dit Scithia schijnt de Ravennas te willen plaatsen tegenover het Antiqua Scithia. Zie Nota 4-9.

Nota 4-20
Gazi duidt op Chazaren, een Turks volk tussen de Kaukasus en de beneden-Wolga.

Nota 4-21
Kaspische Poort is de Kaspische Zee, een meer tussen Europa, Azië, Rusland, Turkestan en Perzië.

Nota 4-22
Taurus is een gebergte in Turkije, zich uitstrekkend van de Eufraat westwaarts tot aan de Egeïsche Zee.

Nota 4-23
De berg Caucasus. Zie Nota 4-15.

Nota 4-24
Albanië vormt bij de Ravennas derhalve het einde van zijn beschrijvingen van de nacht, die hij in het noorden van Frankrijk begint. Merk ten eerste op dat hij een rare draai maakt boven Frankrijk om in Turkije te eindigen. Over het middenstuk springt hij heen met de vermelding van enkele legendarische volken en enige woestijngebieden. Maar merk vooral op, dat hij met geen woord over Duitsland rept, wat hij toch had moeten doen indien het waar was dat zijn beschrijving in Nederland vertrok. Ergo: is zijn "Germania" nog precies hetzelfde als bij de klassieken. Wanneer we dan straks constateren, dat de Ravennas in de rest van zijn werk evenmin met een woord over Midden- en Noord-Duitsland rept, nota bene in de 7e eeuw, nota bene vanaf Ravenna, op betrekkelijk korte afstand van Duitsland, dan mogen op dit éne blote feit enkele Duitse

zogenaamde standaardwerken van tafel, vooral die over de zogenaamde Germaanse Volksverhuizingen.

Tekst 5
De ligging van Europa en waarom het kleiner is dan de twee andere delen van de wereld.

(De Ravennas had toch in de gaten, dat bij de beschrijving der uren van de nacht Europa tegenover de andere delen te groot was uitgevallen. Hij verzekert echter dat hij met Christus' hulp alles naar waarheid heeft aangewezen, en vervolgt dan):
Iemand zou uit twistzucht kunnen zeggen dat bijna de gehele opsomming van alles, wat Europa wordt genoemd, aan overstromingen van de zee tenonder is gegaan. Er is ons echter gezegd dat Europa - het deel van Jafet (5-1) - even groot was als dat van de beide andere broeders - dat zijn Sem en Cham. In Europa alleen is de hele nacht verondersteld, terwijl in de portie van de twee broers de hele dag is gerangschikt. Dit snijdt geen hout, want in de lente, zoals wij boven hebben gezien, waar wij alle landen op hun uren hebben aangewezen, wordt het grootste deel van Europa door de zon voorbijgegaan, en wordt in het midden van de lente de nacht korter bepaald dan de dag (5-2).

Bron: Ravennas, I, 15.

Nota 5-1
In de voorstelling van de Ravennas had God na de Zondvloed de aarde in drie gelijkwaardige parten verdeeld en aan de drie zonen van Noach gegeven. Met dit bijbelverhaal, dat wij in overdrachtelijke of symbolische zin opvatten, wisten de Ouden geen raad omdat zij de tekst letterlijk opvatten. Maar hun pannenkoek van de wereld met zo'n vreemde samenhang, die in feite maar twee goed onderscheiden delen bevatte, was moeilijk in drie porties te verdelen. Men moet bij de Ravennas derhalve goed opletten, waar hij de juiste mededelingen doet en waar hij onverenigbaarheden aan elkaar zit te breien.

Nota 5-2
Zo, dat weten we dan ! In de winter en lente, als de zon lager boven Europa staat, wat de Ravennas ook wist daar hij niet blind was, klopte de zaak van de drie porties wat beter dan in de andere jaargetijden. Maar let bij deze vermakelijke tekst op het belangrijkste ervan. De maker van de opmerking merkt terecht op, dat een groot deel van Europa aan overstromingen verloren was gegaan. Derhalve wist men in Ravenna zeer goed, dat transgressies aan de gang waren en dat deze grote delen van het vasteland hadden ingenomen.

Tekst 6
Het Mare Magnum (Middellandse Zee).

Want Europa zelf is kleiner dan Africa, en nog kleiner is het voornoemde Asia, terwijl Europa zich recht in de lengte uitstrekt.... Het voornoemde Europa ligt nergens elders verder af van het Mare Magnum (de Middellandse Zee) dan in het vaderland Dalmatia (6-1) dat, zoals wij hebben gezegd, aan het Mare Magnum ligt. Dit vaderland Dalmatia, ofschoon in het midden nog verschillende landen liggen, ligt in een rechte lijn tegenover Dania (6-2) dat, zoals wij hebben gezegd, naast de kust van de Oceaan ligt (hierna gaat de Ravennas verder met details over Asia).

Bron: Ravennas, I, 16

Nota 6-1
Dalmatia lag in Joegoslavië tussen Istrië en de Albanese grens.

Nota 6-2
Dania is Normandië. Let erop dat de Ravennas ook de west-oriëntatie hanteert. Hij geeft hier een dwarsdoorsnede van Europa over de lengte en komt zodoende in Normandië uit en niet in Denemarken.

Tekst 7
De Golven van het Mare Magnum (Middellandse Zee).

Wij willen ..... de vier voornaamste Golven van de zee (7-1) aanduiden:
Ten eerste de oostelijke, die ligt aan de kust van de zee tussen Alexandrië, Tyrus en Sidon .....
De tweede is de Pontische Golf, die ligt naast de zeekust van Jero en de Caldei..... en tot aan de uitstroming van de rivier Danubius (7-2) in de zee.
De derde Golf is de westelijke (lees: noordelijke), die aan de zeekust ligt van de plaats Diana, die zich bij Durachim bevindt, langs Dalmatië, Istrië en Venetië.....
De vierde Golf is de Gallische, die bij de stad Regio begint en zich uitstrekt langs de kust van het grote en edele Italië, langs Marseille in Septimania (7-3) en geheel Spanje tot aan de Straat, die wij boven reeds genoemd hebben als Septemgaditanum (7-4).

Bron: Ravennas, I, 17.

Nota 7-1
De Zee betekent bij de Ravennas altijd de Middellandse Zee.

Nota 7-2
Hier betekent Danubius zonder de minste twijfel de Donau.

Nota 7-3
Septimania is het uiterste zuiden van Frankrijk tegen de Middellandse Zee.

Nota 7-4
Septemgaditanum is de Straat van Gibraltar. Deze Gallische Golf noemt de Ravennas elders de Gallische Zee.

Tekst 8
Sarmatia en Sithia

Naast het noordelijk (lees: westelijk) deel van de Oceaan wordt het vaderland van de Sarmati (8-1) genoemd, dat grenst aan de voornoemde Roxolani (8-2), dat door veel geleerden is beschreven..... maar in navolging van Sardonius heb ik het aangeduid als het vaderland van de Sarmati. Daarachter is de Oceaan niet bevaarbaar, zo wordt geschreven. Uit de bergen van Sarmatia komen verschillende rivieren, onder andere een die Bangis (8-3) heet en in de Oceaan uitstroomt. Een andere komt als het ware naar het noordelijk deel van de Danubius (8-4) en heet Appion (8-5). Vlakbij datzelfde Sarmatia ligt naast de Oceaan het vaderland, dat Sithia (8-6) heet en geheel uit zand bestaat. Dit land hebben de bovengenoemde geleerden ook als Sarmatia beschreven, maar ik heb het in navolging van Sardonius zo genoemd. Ook achter dit land wordt de Oceaan als onbevaarbaar beschreven.

Bron: Ravennas, IV, 11

Nota 8-1
De Sarmati wijzen op de streek van Sermaise e.a. Zie Tacitus Hoofdstuk 1, Nota 1-6.

Nota 8-2
De Roxolani waren gezeten in de Vogezen. Zie bij Tacitus (schrijfwijze Rhoxolani) p. 103.

Nota 8-3
De rivier Bangis is de Bany in de Vogezen, een zijrivier van de Mouzon. De

Ravennas vergist zich, daar deze rivier niet in de zee uitstroomt.

Nota 8-4
Danubius betekent hier, zoals bij veel schrijvers, de rivier de Aisne, wat weer benadrukt wordt door het feit dat het andere Sarmatia in de Kaukasus onmogelijk met de Donau in verband kan worden gebracht.

Nota 8-5
Een rivier Appion is evenmin als zijrivier van de Donau bekend. Ongetwijfeld is hier de Apance in de Vogezen bedoeld, een zijrivier van de Saône, die echter niet in de Aisne uitstroomt. Maar exactheid moet men niet van de Ravennas verwachten. Het is al belangrijk genoeg, dat hij de juiste elementen in de juiste streek plaatst.

Nota 8-6
Sithia duidt op de streek van het voormalige Flevum of Almere, die na de regressies droog was gevallen en die de Ravennas terecht en zeer juist als een grote zandvlakte beschrijft. Dat droogvallen kon overigens pas gebeuren toen de zee de duinen had gevormd. Zouden die vandaag aan de dag wegvallen tussen Wissant en Oostende, dan stond een groot deel van Frankrijk en Vlaanderen permanent onder water, terwijl een nog groter gebied door de vloed zou worden ingenomen. Het is bekend dat de duinen van zeer jonge formatie zijn: in Frankrijk en Vlaanderen beginnen zij zich in de 9e eeuw te vormen, in Nederland pas in de 10e eeuw. Zie ook Tekst 4, Nota 4-5 en 4-9.

Tekst 9
Het land van de Rerifennes en de Scerdifennes.

Naast dat Sithia ligt op de kust van de Oceaan het vaderland, dat genoemd wordt van de Rerifennes en de Scerdifennes (9-1). De mensen van dit land, zegt Aithanarit, een geleerde van de Gothen, wonen op de hellingen van de bergen en leven van de jacht, zowel de mannen als de vrouwen. Andere spijs of wijn kennen zij helemaal niet (9-2). Er staat geschreven dat dit land uitermate koud is.

Bron: Ravennas, IV, 12

Nota 9-1
De Rerifennes en Scerdifennes zijn te lokaliseren tussen Valenciennes en

Maubeuge. Zie Tekst 3, Nota 3-19.

Nota 9-2
Merk op dat de Ravennas deze groepen op precies dezelfde manier beschrijft als Tacitus met de Fennes doet. Zie Tacitus Hoofdstuk 46, Nota 46-3.

Tekst 10
Dania van de Nordomanni.

Naast (10-1) deze Scerdifennes ligt op de kust van de Oceaan het vaderland dat Dania (10-2) wordt genoemd. Dit land, zeggen..... de geleerden van de Gothen, levert van alle volken de vlugste mensen op, wat uitgedrukt staat in dit vers: Persus Marco werd geprezen toen hij nog geen Gothus kende, Maar och, waar is de Danus?
Dit Dania wordt nu het land van de Nordomanni (10-3) genoemd. Door dit Dania stromen verschillende rivieren, onder andere een die Lina (10-4) wordt genoemd en in de Oceaan (Atlantische Oceaan) uitstroomt.

Bron: Ravennas, IV, 13

Nota 10-1
"Naast" is niet nauwkeurig. Er ligt nogal wat tussen Normandië en de streek van Valenciennes.

Nota 10-2
Dania duidt Normandië aan, niet alleen omdat de Ravennas in het noorden van Frankrijk aan het beschrijven is, maar vooral omdat hij boven deze streek niets anders verhaalt dan enkele vage berichten over woestijnen, zandvlakten, moerassen en onbevaarbare wateren. Het is volstrekt uitgesloten dat hij Denemarken zou hebben bedoeld.

Nota 10-3
Nordomanni moet uit kracht van de toen nog altijd heersende west-oriëntatie als Westmanni worden opgevat. Deze naam is in Frankrijk gegeven. Later werd hij totaal misverstaan in deze zin, dat de Noormannen, die tussen ca. 804 en 940 Frankrijk en Vlaanderen aanvielen, geacht werden uit het hoge noorden van Europa te komen. Na hun erkenning als autonoom hertogdom in 911 werd de naam Nordmanni ook de officiële naam voor Normandië. Blijkens de Ravennas, en ook nog oudere bronnen, zaten de Noormannen allang vóór hun

invasies van Frankrijk in Normandië. Merk tevens op, dat de Ravennas de naam Nordomanni al anderhalve eeuw gebruikt vóór het begin van de invasies. Zie ook Tekst 4, Nota 4-12.

Nota 10-4
De rivier Lina is de Vilaine, die langs Rennes stroomt en tussen Vannes en Nantes in de Atlantische Oceaan valt. Alle gegevens kloppen in Normandië en zijn niet te vinden in Denemarken.

Tekst 11
Het Eerste en het Tweede Datia.

Aan de zuidelijke (lees: oostelijke) kant liggen de uitgestrekte vaderlanden, het Eerste Datia en het Tweede Datia (11-1), dat ook Gipidia (11-2) wordt genoemd. Daar wonen de Uni die ook Avari worden genoemd (11-3). Beide Datiae zijn door verschillende geleerden beschreven..... maar in overeenstemming met Sardatius beschrijf ik de landen. Wij lezen dat in deze landen van de Daci van oudsher verschillende steden waren, waarvan wij er enkele willen signaleren, namelijk (11-4):

Drubetus
Gazanam
Masclunis
Medilas
Panonin
Pretorich
Tibis, dat tegen de stad Agmonia ligt, in het land Misia.

Aan de andere kant in dezelfde Datiae liggen de steden:

Arcidaba
Bacaucis
Bersovia
Canonia
Gubali
Potula
Tema
Tiviscum
Zizis.

Door deze landen van de Daci stromen verschillende rivieren, onder andere de volgende:

Arine
Drica

Gilpit
Gresia
Marisia
Tibisia
Tisia

Al deze rivieren stromen uit in de Danubius (11-5). De rivier Flautasis sluit dit land af. Maar de voornoemde schrijver Jordanes heeft ze nog uitvoeriger beschreven.

Bron: Ravennas, IV, 14

Nota 11-1
Dacia Maior en Dacia Minor zijn een streek in Frankrijk, al door Tacitus beschreven. Zie Tacitus Hoofdstuk 1, Nota 1-7.

Nota 11-2
Voor Gipidia zie Tekst 3, Nota 3-15.

Nota 11-3
Uni en Avari, zie Tekst 3, Nota 3-16.

Nota 11-4
En dan glijdt de Ravennas weer uit naar het andere Dacia in Roemenië, wat ook te zien is aan de door hem genoemde steden.

Nota 11-5
Hier bedoelt de schrijver inderdaad de Donau. De sprong van Frankrijk naar Roemenië wordt nogmaals bewezen doordat de schrijver hierna Illyrië en Dalmatië behandelt, om dan weer terug te keren naar het noordwesten van Frankrijk.

Tekst 12
Saxonia.

Grenzend aan het voornoemde Dania ligt het vaderland dat Saxonia (12-1) heet. Voorheen werd gezegd dat het vanouds bij Dania behoorde (12-2). Dit land, zegt Marcosmiros, een geleerde der Gothi, brengt de geleerdste en stout-

moedigste mannen voort, maar zij zijn niet zo vlug als de Dani. Zij wonen naast de rivier Dina (12-3)..... Door Saxonia stromen verschillende rivieren, onder andere de:

Ipada (Epte) (12-4)
Lamizon (Laize) (12-5)
Linac (Liane) (12-6)
Lippa (Lys) (12-7)

Bron: Ravennas, IV, 17

Nota 12-1
Saxones worden al in de 2e eeuw in het noordwesten van Frankrijk genoemd, het eerst door Ptolemeus, zie Tekst 99, Nota 99-35 en Tekst 100, Nota 100-21. In de 3e eeuw beginnen zij wat duidelijker naar voren te treden en wordt ook hun plaats, de Litus Saxonicum ten zuiden van Boulogne, duidelijker bepaald. Het is een der grootste fabels uit de mythen, dat de Saksen in het Noorden van Duitsland gezeten waren.

Nota 12-2
De grens tussen de Normandiërs en de Saksen is altijd een vage en onstabiele zaak geweest. Eens wordt de Canche als de grens aangewezen, een andere maal de Authie. Dat de Saksen een afsplitsing van de Noormannen zijn, is heel goed aan te nemen, daar de eerste berichten over hen zuidelijker liggen dan de latere.

Nota 12-3
De rivier de Dina is de Dun, die bij St. Aubin ten zuiden van Dieppe in de zee uitstroomt.

Nota 12-4
De Ipada is de Epte ten westen van Beauvais.

Nota 12-5
De Lamizon is de Laize, een zijrivier van de Orne, die door Calvados stroomt en bij Caen in zee valt.

Nota 12-6
De Linac is Liane bij Boulogne.

Nota 12-7
De Lippa is de Lys in Frankrijk, de Leie in Vlaanderen. Zij ontspringt ten zuidwesten van St. Omaars en mondt bij Gent uit in de Schelde. In de tijd van de Ravennas kan de verbinding tussen deze voorheen onafhankelijke rivieren tot stand zijn gekomen.

Voornoemde vijf rivieren, alle even onvindbaar in het Duitse Saksenland, bewijzen afdoende dat de Ravennas een streek in het noordwesten van Frankrijk beschrijft.

Tekst 13
Albis Ungani en Baias.

Naar de zuidelijke (lees: oostelijke) zijde van dit om zo te zeggen grote gebied ligt het vaderland, dat Albis Ungani (13-1) wordt genoemd. Het strekt zich in de lengte ver naar het oosten (lees: noorden) uit. Een deel ervan wordt Baias (13-2) genoemd. Wij hebben dit land beschreven volgens de voornoemde geleerde Marcomirus, die Saxonia beschreef. Dit land heeft veel rivieren, onder andere de grote rivier die Albis (13-3) heet, die in de Oceaan (Atlantische Oceaan) uitstromen.

Bron: Ravennas, IV, 10

Nota 13-1
Albis Ungani schrijft de Ravennas elders (I, 11) als Albis Maurungani (zie Tekst 3, Nota 3-10). Het duidt de Morini aan bij de Albis (de Aa). Sommige commentatoren veronderstellen dat Maurungani een schrijffout is van Marcomannorum. Zo ja, dan blijft het gegeven toch in dezelfde streek, daar de Marcomanni gelokaliseerd moeten worden in de buurt van Marconne en Marconelle vlakbij Hesdin. De plaatsen liggen weliswaar aan de rivieren Canche en Ternoise, doch op korte afstand ligt de Albis (de Aa).

Nota 13-2
Baias. Schnetz (uitgever van Ravennas' tekst) meent, op grond van een afkortingsteken in een handschrift, dat er Baiahaims moet worden gelezen. Dan zou het dezelfde streek kunnen zijn, die Tacitus Bohemia noemt; zie bij Tacitus Hoofdstuk 28, Nota 28-7. Waarschijnlijker is met Baias La Bassée bedoeld, op 11 km oost van Béthune.

Nota 13-3
Albis is de Aa, die bij Ergny ten zuidwesten van St. Omaars ontspringt, langs

deze stad stroomt, voorheen in het Flevum of Almere viel, en nu bij Gravelines in de Atlantische Oceaan uitstroomt. Het is deze Albis, die altijd voor de Duitse Elbe is aangezien, wat een hele sliert van misvattingen achter zich aan trok. De naam Elbe van de Duitse rivier is een van de zovele namentransplantaties vanuit Frans-Vlaanderen naar het noorden van Nederland en Duitsland.

Tekst 14
Pannonia Inferior en Superior.

Vlakbij deze streek worden de twee vaderlanden beschreven, die in de lengte en de breedte zeer groot zijn, en die de Pannonia heten, onderscheiden in Inferior en Superior. Deze landen zijn door verschillende geleerden beschreven..... maar zij duiden ze niet altijd op dezelfde manier aan, daar de een het zo doet, de ander op een andere manier. Maar in navolging van de voornoemde Marcomirus heb ik hieronder de steden van de Pannonia genoemd. In dit land, zo lezen wij, waren verschillende steden, waarvan wij er enkele willen opsommen, namelijk:

Aquavira
Aravona
Balenilo
Bassantis
Bassianis
Berevis
Botiva
Confluentes
Cucconis
Drinum
Fossis
Indominic
Ioballies
Lentulis
Ligano
Marimanus
Marsonia
Mursa Maior
Mursa Minor
Petaviona
Populos
Remista
Saldis
Salla
Savaria
Sirmium
Sirote

Sonista
Sorenis
Taurinum
Vincensimo

In een ander deel van de Pannoniae liggen steden, waarvan wij er enkele willen noemen, namelijk:

Ansilena
Certesiam
Cibalis
Cuminion
Lavares
Purgenis
Spaneatis

In een ander deel liggen de steden, namelijk:

Aleba
Anderba
Apeva
Asinoe
Assino
Baloia
Bedini
Bercio
Berginio
Bersellum
Brindia
Charmenis
Citua
Clandate
Clande
Derva
Ecclavia
Fines
Ibisua
Lamatis
Lausaba
Natabio
Necal
Persetis
Saniglon
Sapua
Sarminium
Scaladis
Serbitium
Siclis

Speridium
Suberadona

Door deze Pannoniae stromen verschillende rivieren, onder andere de volgende: Bustricius en Ira.
In dit Pannonia ligt een groot meer dat Pelsois wordt genoemd, en ook de rivieren Parsium en Dravis.

Bron: Ravennas, IV, 19

Nota 14-1
Pannonia was een Romeinse provincie, ongeveer samenvallend met Hongarije ten westen van de Donau, Burgenland en Slavonië. Het werd bewoond door een bevolking die van oorsprong uit Illyrië kwam. Keizer Tiberius veroverde in 12 en 11 vóór Chr. geheel Pannonia tot aan de Donau en voegde het bij Illyrië. Later werden er twee provincies van gemaakt: Pannonia en Dalmatia.

Ik heb deze Tekst 14, die in feite niets met ons onderwerp heeft te maken, toch volledig mèt de plaatsen geciteerd, ten eerste om aan te tonen dat Pannonia niets met Duitsland van doen heeft en ten tweede om te laten zien dat onder de opgesomde plaatsen geen enkele Duitse stad schuilt.

Tekst 15
Het land van de Frigones (Fresones).

Laten wij herbeginnen (15-1) aan de noordelijke (lees: westelijke) kust. Naast de Oceaan (Atlantische Oceaan) ligt het vaderland van de Frigones (15-2), dat langs de kust van de Oceaan raakt aan het land dat wij boven Saxonia hebben genoemd (15-3). Dit land hebben de bovengenoemde geleerden, die Saxonia (15-4) en het land van de Dani (15-5) beschreven, ook als het land van de Frigones aangeduid. Maar wij hebben hier de reeds genoemde Marcomirus gevolgd die het beschreef. Zij zeggen dat dit land stoutmoedige mannen (15-6) voortbrengt. Nergens hebben wij over steden in het land van de Fregones gelezen dan alleen deze twee, die van oudsher worden vermeld: Bordonchar (15-7) en Nocdac (15-8).

Bron: Ravennas IV, 23.

Nota 15-1
In de vorige hoofdstukken wijdt de Ravennas uit over Pannonia, Valeria, Carneola en Lubernia, waar hij eindigt in een streek tussen Frankrijk en Italië.

Daar zegt hij niet met zoveel woorden dat hij aan de oostkant van Frankrijk bezig was. Hier schrijft hij terecht: laten we nu ons verhaal hernemen aan de westkust, dat ik onderbroken had met enkele andere beschrijvingen.

Nota 15-2
Frigones (lees: Frisones) zijn de Friezen, die door alle klassieke schrijvers in Frans-Vlaanderen worden gelokaliseerd.

Nota 15-3
Dit detail past al helemaal niet op het Nederlandse Friesland, waar ten eerste geen direct geografisch verband bestaat tussen Friesland en het Duitse Saksenland, en ten tweede helemaal geen gemeenschappelijke kust van de Oceaan tussen beide bestaat.

Nota 15-4
Saxonia is het land ten zuiden van Boulogne.

Nota 15-5
De Dani zaten in Normandië.

Nota 15-6
Terloops noemt de Ravennas het eerste kenmerk van de Friezen, hun stoutmoedigheid, die door de klassieke en vroegmiddeleeuwse schrijvers wordt geroemd. Hen afschilderen als woeste, agressieve "barbaren", waaraan sommige schrijvers zich te buiten gaan, was niet in overeenstemming met de waarheid. Bij het aandachtig lezen van de kronieken bemerkt men integendeel, dat zij bij conflicten en oorlogen vrijwel altijd de aangevallen partij waren, maar dat zij dan wel met felheid terugsloegen.

Nota 15-7
Bordonchar komt als zodanig in geen andere historische bron voor. De plaats is dezelfde als Bardunwik, waar Karel de Grote in 795 een kamp opsloeg in zijn strijd tegen de Saksen. In hetzelfde verband wordt de Bardengoi genoemd. De koning stak de Albis (de Aa) over en keerde naar Bardunwik terug. Uit de context blijkt dat de plaats in het noorden van Frankrijk lag. In 798 komt Bardunwic nogmaals in een gelijksoortig bericht voor. Een capitulare (koninklijke verordening) van Karel de Grote geeft voorschriften voor de handelaars "die in de gebieden van de Saksen tot aan Bardaenowic reizen". Keizer Otto II schonk in het jaar 975 tolvrijheid aan de inwoners van Maagdenburg, behalve in de plaatsen Mainz, Keulen, Tilia en Bardunwik. Met Tilia is geenszins het Nederlandse Tiel bedoeld, misschien het koninklijke domein Tilice bij Herstal, op 9 km noord van Luik, maar waarschijnlijker Tilques bij St. Omaars, het Tilia van de Friese

handel. Bardunwik moet geïdentificeerd worden met Wervik, op de Peutingerkaart bekend als Virovino (zie P.K. Weg 3). Alle gegevens passen er voortreffelijk. De verandering van *v* in *b* is een der normaalste verschijnselen in de Franse etymologie.

Nota 15-8
Nocdac moet geïdentificeerd worden als Nokere bij Waregem, op 18 km noordoost van Kortrijk. De plaats toont zeer juist aan, dat de Friezen in een brede strook vanaf Boulogne tot bijna aan Doornik zaten. De Romeinse en vroegmiddeleeuwse bronnen spreken in gelijke zin, wanneer zij hen herhaaldelijk noemen in verband met de Batavi van Béthune, de Chamavi van Camphin, de Canninefaten van Genech en de Suevi uit de omgeving van Kortrijk. Aan de andere kant raakten zij aan de Morini van Terwaan en aan de Menapii van Cassel.

Tekst 16
Francia Rinensis (Francia aan de Schelde).

Aan de voorkant van datzelfde land van de Frisones (lees: aan de zuidoostelijke kant), alsof wij bij wijze van spreken het hebben over een uitgestrekt land (16-1), ligt het vaderland dat Francia Rinensis (16-2) heet, maar dat vanouds Gallia Belgica Alobrites (16-3) werd genoemd. Over dit land schreven verschillende geleerden..... maar zij beschrijven het land niet op dezelfde manier, daar de een dit, de ander iets anders zegt. Maar ik heb in navolging van Anaridus, een geleerde van de Gothen, de onderstaande steden in het land van de Franken (16-4) genoemd. Wij lezen dat in dit land verschillende steden waren, waarvan wij enkele opsommen, namelijk naast de Renus (Schelde) (16-5) de steden die genoemd worden:

Maguntia (Mainvillers) (16-6)
Boderecas - Boudobrica (Lachaussée) (16-7)
Confluentes (Conflans-en-Jarnisy) (16-8)
Rigomagus (Regniowez) (16-9)
Colonia Agrippina (Avesnes-sur-Helpe) (16-10)
Novesia (Feignies) (16-11)
Ascibugio (Haulchin) (16-12)
Troia - Colonia Traiana (Tressin) (16-13)
Coadulfaveris (zie Nota 16-14)
Matellionem (Maulde) (16-15)
Bingum (Binche) (16-16)
Bosalvia (Boussignies) (16-17)
Anternacha (Anhiers of Aniche) (16-18)
Bonne (Bondues) (16-19)
Rungon (Ronchin) (16-20)

Serima (Le Sars) (16-21)
Trepitia (Éterpigny*) (16-22)*
Beurtina (Bertincourt) (16-23)
Noita (Noeux-les-Mines) (16-24)
Evitano (Anzin-St. Aubin) (16-25)
Fictione (Féchain) (16-26)

Er zijn nog andere steden vóór het voornoemde Maguntia (Mainvillers) naast de rivier de Renus (Schelde), maar omdat deze Renus (16-27) door het land van de Alemani komt, heb ik die niet in het land van de Franken genoemd. Verschilende rivieren stromen door dit land, waaronder de grootste die Renus (Schelde) wordt genoemd. Zij ontspringt op een plaats die Rausa Confitio (16-28) wordt genoemd, en stroomt in de Oceaan (Atlantische Oceaan) onder Dorestate (Audruicq) in het land van de Fregones (Fresones) (16-29).
In dit land van de Franken zijn nog andere rivieren, namelijk:

Logna (Longeau) (16-30)
Dubra (Deûle) (16-31)
Rura (Rulle) (16-32)
Arnefa (Orvanne) (16-33)
Nida (Nied) (16-34)
Movit (Mouzon) (16-35)
Inda (Ingressin) (16-36)

Bron: Ravennas, IV, 24

Nota 16-1
"Alsof wij het hebben over een uitgestrekt land". De Ravennas wil zeggen dat Francia Rinensis niet over de volle breedte aan het land van de Fresones aansluit.

Nota 16-2
Francia Rinensis betekent: Francia aan de Renus (Schelde). Het klopt perfect, daar de steden die hij straks in dit land noemt, alles te maken hebben met de Schelde en niets met de Rijn. De historici en classici, die deze tekst in Nederland legden, hebben onbegrijpelijk gehandeld en bovendien geen notie gehad van het Frankische rijk, toen zij Francia al in de 8e eeuw tot Nederland doortrokken.

Nota 16-3
Gallia Belgica, schrijft de Ravennas zeer terecht daar de streek, die hij blijkens de plaatsnaam beschrijft, oorspronkelijk deel uitmaakte van Belgica en niet van

Germania. De term Alobrites is minder duidelijk. Letterlijk betekent hij "rijk aan voedsel", waarmee nog niet alles is verklaard. Bedoelde de schrijver, dat er veel voedsel werd verbouwd, of dat de streek als voorraadschuur, eventueel voor doorvoer van voedsel diende ? Beide opvattingen zijn evengoed te verdedigen. Tegen het midden van de 4e eeuw hebben de Romeinen juist in deze streek enorme magazijnen laten aanleggen voor het graan, dat vanuit Engeland werd aangevoerd, om Gallia maar ook Italië aan voorraden te helpen.

Nota 16-4
In het land van de Franken. Hierdoor is al volstrekt uitgesloten dat men de plaatsen in Duitsland langs de Rijn kan situeren, waar de Franken in de 7e eeuw geen voet aan de grond hadden en de Karolingers pas veel later doordrongen.

Nota 16-5
Renus is bij de Ravennas meestal de Schelde. Even verder (zie Nota 16-27) maakt hij wel degelijk onderscheid tussen Renus (Schelde) en Renus (Rijn).

Nota 16-6
De nieuwe inzichten op de Peutinger-kaart en het Itinerarium Antonini (publicatie volgt) nopen hier tot enkele correcties op mijn vroegere uitleg van deze tekst (zie "De Ware Kijk Op... Deel I", p. 95). Maguntia is Mainvillers, op 28 km zuidoost van Metz. Zie P.K. Weg 16, 18, 22 en I.A., Weg 27 en 35.

Nota 16-7
Boderecas is waarschijnlijk een verschrijving van Boudobrica (Lachaussée), op 28 km zuidwest van Metz en op 45 km van Agincourt. Zie I.A. Weg 25 en 35.

Nota 16-8
Confluentes is Conflans-en-Jarnisy, op 12 km noordoost van Metz. Zie P.K. Weg 16 en I.A. Weg 33.

Nota 16-9
Rigomagus is Regniowez, op 14 km zuidoost van Chimay. Zie P.K. Weg 16.

Nota 16-10
Colonia Agrippina is Avesnes-sur-Helpe, op 22 km zuidoost van Bavay. Zie P.K. Weg 11, 12, 15, 17 en I.A. Weg 25, 34, 36 en 39.

Nota 16-11
Novesia is Feignies, op 5 km noordwest van Maubeuge. Zie P.K. Weg 11 en I.A. Weg 25 en 33.

Nota 16-12
Ascibugio is Haulchin, op 8 km zuid van Valenciennes. Zie P.K. Weg 11. Merk op dat de naam de *r* al heeft verloren, wat zijn etymologische ontwikkeling tot Haulchin nog beter te aanvaarden maakt.

Nota 16-13
Troia zal een verschrijving zijn van Colonia Traiana, dat is Tressin, op 8 km zuidoost van Rijsel. Zie P.K. Weg 11 en I.A. Weg 25, 33 en 36.

Nota 16-14
Coadulfaveris is geen verschrijving van Castra Herculis, wat veelal werd aangenomen omdat men dacht dat de Ravennas de P.K. op zijn schrijftafel had liggen. Hij vermeldt integendeel een hele serie plaatsnamen, die niet op de P.K. en niet in het I.A. voorkomen. Coadulfaveris bestaat uit twee namen, die een kopiist per vergissing aan elkaar heeft geplakt. Coadul is een verschrijving van Cortoval, dat is Caullery op 18 km zuidoost van Kamerijk. Faveris, bij Ptolemeus Fabiranum genoemd, is Wavrin, op 11 km zuidwest van Rijsel.

Nota 16-15
Matellionem zou gelijk kunnen staan met Matilone (Le Mat) van de P.K. Het is echter weinig waarschijnlijk, omdat de serie namen in één streek bij elkaar ligt, in welk verband een plaats uit het uiterste westen uit de toon valt. Het is waarschijnlijk Maulde, op 17 km noordwest van Valenciennes.

Nota 16-16
Bingum is Binche (B.), op 15 km zuidoost van Mons.

Nota 16-17
Bosalvia is Boussignies, op 15 km noordwest van Valenciennes.

Nota 16-18
Anternacha is Anhiers of Aniche, op resp. 7 km noordoost en 14 km zuidoost van Douai.

Nota 16-19
Bonne is Bondues, op 8 km noord van Rijsel. Bonna (Ohain) is niet bedoeld,

omdat deze plaats niet in het rijtje past.

Nota 16-20
Rungon is Ronchin, op 4 km zuidoost van Rijsel.

Nota 16-21
Serima is Le Sars, op 24 km zuid van Atrecht.

Nota 16-22
Trepitia is Éterpigny, op 15 km zuidoost van Atrecht.

Nota 16-23
Beurtina is Bertincourt, op 27 km zuidoost van Atrecht.

Nota 16-24
Noita is Noeux-les-Mines, op 6 km zuid van Béthune.

Nota 16-25
Evitano is geen verschrijving van Levefano op de P.K. doch is Anzin-St. Aubin.

Nota 16-26
Fictione is Féchain, op 15 km zuidoost van Douai. Tot aan Tressin leek de serie recht van de P.K. te zijn overgenomen. Daarna volgen echter namen die niet op de P.K. staan. Het blijkt dus dat de Ravennas niet slaafs de P.K. heeft "overgeschreven", zoals wel eens is beweerd. Ook op andere plaatsen is te signaleren dat, indien hij de P.K. heeft gekend, hij deze slechts spaarzaam heeft gevolgd.

Nota 16-27
De Ravennas maakt onderscheid tussen de Renus (Schelde) en de Renus (Rijn). Hij zegt dan ook heel duidelijk: deze Renus ligt in het land van de Alamanni, de andere in Francia Rinensis. Zie ook Nota 16-5.

Nota 16-28
Rausa Confitio. De Schelde ontspringt op het plateau van St. Quentin, op 95 m hoogte te Mont-Saint-Martin nabij de gemeente Le Catelet. Zij bereikt België te Béharies, op nog slechts 16 m hoogte. Vandaar schrijven de klassieken terecht dat de rivier in het begin een snelle loop heeft en daarna veel rustiger en breder door het land gaat. De term Rausa Confitio is als zodanig niet te verklaren en niet te lokaliseren. Rausa houdt misschien verband met Chaumont-en-

Bassigny (dep. Haute-Marne), dichtbij de bronnen van de Schelde. Waarschijnlijker is echter, dat de Ravennas "confinio" heeft geschreven en bedoelde "in de omgeving of het gebied van de Raetia", en dat een kopiist dit niet begreep en er een plaatsnaam van maakte. Dit is te meer aan te nemen, omdat Tacitus wel degelijk de bron van de Schelde in verband brengt met Raetia. Zie bij Tacitus Hoofdstuk 1, Nota 1-10.

Nota 16-29
Vlak boven Dorestadum (Audruicq) stroomde de Renus (Schelde) in zee. Het is hetzelfde punt, waar alle klassieke schrijvers de "Monden van de Renus" leggen, recht tegenover Engeland zoals ze bij herhaling zeggen. Het staat, zichtbaar en overduidelijk, afgebeeld op de Peutinger-kaart. Het punt bestond al enige eeuwen vóórdat in Nederland de eerste haan de historische morgen had gekraaid. Deze tekst is natuurlijk weer onmogelijk toe te passen op het Nederlandse Wijk bij Duurstede als het oude Dorestadum.

Nota 16-30
De rivier de Logna is de Longeau, dep. Meurthe-et-Moselle, een zijrivier van de Yron.

Nota 16-31
De Dubra (lees: Dubla) is de Deûle tussen Sambre en Rijsel.

Nota 16-32
De Rura (lees: Rula) is de Rulle (dep. Ardennes), een zijrivier van de Chiers.

Nota 16-33
De Arnefa is de Orvanne, een zijrivier van de Loing.

Nota 16-34
De Nida is de Nied tussen Metz en Straatsburg.

Nota 16-35
De Movit is de Mouzon, dep. Vogezen, een zijrivier van de Maas.

Nota 16-36
De Inda is de Ingressin, dep. Meurthe-et-Moselle, een zijrivier van de Moezel. Op meerdere plaatsen is te signaleren, dat de Ravennas betrekkelijk kleine rivieren noemt, ten eerste omdat hij de grote stromen wel als bekend veronderstelde, ten tweede om zijn kennis van de landstreken te demonstreren.

Tekst 17
Turringia (het land van Doornik).

Boven het land van de Franken, om zo te zeggen tegen het gezicht van het land der Rinensische Franken (17-1), ligt het vaderland dat Turringia (17-2) heet en dat vanouds Germania werd genoemd (17-3). Het ligt dichtbij het land van de Saxones (17-4). Dit land heb ik beschreven overeenkomstig de bovengenoemde geleerde Athanaridus. Wij hebben gelezen dat in dit land enige burchten waren, namelijk.....(17-5). Door dit land stromen verschillende rivieren, onder andere die genoemd worden Bac en Reganum, die in de Danubius (17-6) uitstromen.

Bron: Ravennas, IV, 25.

Nota 17-1
De Rinensische Franken zijn de Franken aan de Renus (Schelde).

Nota 17-2
Turringia is het land van Doornik, dat als zodanig honderden malen in de historische bronnen wordt genoemd. Het gros van de historici heeft het als het Duitse Thüringen opgevat. Blok (De Franken in Nederland, p. 22) maakt er Tongeren van !

Nota 17-3
Hier zegt de Ravennas hetzelfde als Tacitus, waar deze schrijft dat de Germanen zich nu eens Tungri, dan weer Germanen noemden. Zie Tacitus Hoofdstuk 2, p. 27.

Nota 17-4
Het land van de Saxones lag ten zuiden van Boulogne.

Nota 17-5
Hier is in het handschrift een stuk tekst weggevallen.

Nota 17-6
De rivieren Bac en Reganum zijn niet te vinden in het land van Doornik, evenmin in de buurt van de Aisne. Wel vindt men in Duitsland een rivier Regen, die bij Regensburg in de Donau valt, zodat de vermakelijke conclusie voor de hand schijnt te liggen, dat de Ravennas bij Turringia ook aan het Duitse Thüringen heeft gedacht.

Tekst 18

Dichtbij dit land van Turringia (Doornik) ligt het vaderland van de Suavi (18-1) en de Alamani (18-2), dat raakt aan Italia (18-3). Het land van de Alamani (18-4) is door verschillende geleerden beschreven, van welke ik Athanaridus en Eldebaldus van de Gothi heb gelezen. Maar zij beschrijven het land niet op dezelfde manier, zodat de een iets anders zegt dan de ander. Ik heb echter overeenkomstig Athanaridus de steden van dit land opgesomd. Wij lezen dat in dit land verschillende steden waren, waarvan wij er enkele willen aanwijzen, namelijk:

Logonas (Longwy of Longuyon) (18-5)
Nantes (Nancy) (18-6)
Bizantia (Bisten-en-Lorraine) (18-7)
Mandroda (Manderen) (18-8)

Naast de bovengenoemde rivier de Renus (Rijn) (18-9) liggen de steden, namelijk:
Gormetia (Gorze) (18-10), die de nabuur is van het bovengenoemde Maguntia (18-11) de stad van de Franken (18-12) en ook:

Altripe (Altrippe) (18-13)
Porza (Porcelette) (18-14)
Argentoria dat nu Stratisburgo heet (18-15)
Brezecha (Brisach) (18-16)
Augusta (Augst) (18-17)
Cassangita (Casaccia) (18-18)
Constantia (Konstanz) (18-19)
Bodungo (Buding) (18-20)
Bracantia (Bregenz) (18-21)
Sphira (Speyer) (18-22)
Bazela (Bazel) (18-23)
Caistena (Kaisersthul) (18-24)
Wrzacha (Zurzach) (18-25)
Rugium (Rorschach) (18-26)
Arbore Felix (Flawil) (18-27)

Naast de boven geschreven stad Stratisburgo liggen de steden die genoemd worden:

Alaia (Alaincourt-la-Côte) (18-28)
Ziaberna (Saverne) (18-29)
Aon (Anoux) (18-30)
Brara (Brainville) (18-31)
Ziurichi (Sivry) (18-32)
Crino (Crion) (18-33)
Cariolon (Charly) (18-34)
Vermagaton (Verneville) (18-35)

Chorust (Corny-sur-Moselle) (18-36)
Francina (Fresnes-en-Saulnois) (18-37)
Laguirion (Laquenexy) (18-38)
Albisi (Elvange) (18-39)
Duebon (Dourd'hal) (18-40)
Stafulon (Etzling) (18-41)
Theodoricopolis (Diesen) (18-42)

Aan de andere kant (18-43) liggen de steden, die zijn:

Augusta Nova (Augny) (18-44)
Ascis (Asswiller) (18-45)
Uburzis (Uberach) (18-46)
Rizinis (Ritzing) (18-47)
Turigoberga (Turckheim) (18-48)
Ascapha (Haspelschiedt) (18-49)
Solis (Solgne) (18-50)

In het vaderland van de Alamani..... (18-51), dat wij (naast) Francia Rinensis (18-52) hebben genoemd, liggen de steden:

Nasaga (Nassogne) (18-53)
Oin (On) (18-54)
Neonsigo (Noirchain) (18-55)
Dionantis (Diant) (18-56)
Namon (Namen) (18-57)
Trega (Maastricht) (18-58)

Naast de voornoemde rivier Mosala (18-59), die wij in Francia Rinensis hebben genoemd (18-60), liggen de steden, namelijk:

Tulla (Tellancourt) (18-61)
Mecusa (Metz) (18-62)
Treoris (Trier) (18-63)
Princastellum (Pirmasens) (18-64)
Conbulantia (Conflans-en-Jarnisy) (18-65)
Scarbone (Piennes) (18-66)
Gaunia (Goin) (18-67)
Nobia (Noisseville) (18-68)
Gardenia (Garrebourg) (18-69)

Ook liggen er in dat vaderland steden naast de rivier, die wij straks zullen noemen en die Lega (18-70) heet, namelijk:

Balidas (Balbronne) (18-71)
Arigilia (Harskirchen) (18-72)
In Ibernis (Ibigny) (18-73)
Arculla (Ergersheim (18-74)

Blezis (Blaesheim) (18-75)
Toronis (Truchtersheim) (18-76)
Martialis (Marckolsheim) (18-77)
Dizezeia ((Dieffenbach of Dieffenthal) (18-78)
Heliodorum (Heiligenstein) (18-79)
Aurelianis (Orschwiller) (18-80)
Bodonias (Boevange) (18-81)

..... die naast de stad ligt die wij boven als Pocellis (18-82) hebben genoemd en die nu aan de Germanen toebehoort (18-83).
In dit vaderland ligt naast de rivier, die de Egona (18-84) heet, de stad Etifiodorum (18-85).
Door dit Gallia (18-86) stromen verschillende rivieren, waaronder de volgende:

Saruba (Sarre) (18-87)
Nida (Nied) (18-88)
Maderna (Marne) (18-89)
Albis (Aa) (18-90)
Sigunna (Seine) (18-91)
Lege (Lützenbach) (18-92)
Catalaunis Campaniae (Calence) (18-93)
Bleza (Blies of Blaize) (18-94)
Assena (Alzette) (18-95)
Cappis (Chiers) (18-96)
Egona (Valdange) (18-97)
Sumena (Simone) (18-98)
Rimina (Renne) (18-99)
Scaldea (Saulx) (18-100)

Bron: Ravennas, IV, 26 (gedeeltelijk).

Nota 18-1
Suavia, door de Romeinen Suevia geschreven, is het land in de omgeving van Kortrijk. Zie Tacitus Hoofdstuk 2, 9, 38, 39, 41, 43, 45 en 46.

Nota 18-2
Alamani, het volk of de bevolkingsgroep die in het noorden en oosten het dichtst aan Frankrijk raakte. Deze naam heeft geleid tot de naam Allemagne voor Duitsland, die gehandhaafd is gebleven nadat Duitsland een veel grotere expansie had gekregen naar het noorden en het oosten.

Nota 18-3
De Ravennas laat Alamania doorlopen tot aan Italië. Het noorden van Zwitserland zou juister zijn geweest, althans in geografische zin. In verband

met de bestuursindelingen van zijn tijd mocht hij evenwel zo zeggen.

Nota 18-4
Het blijkt dat hij verder niets meer over Suavia vertelt en zijn verhaal voortzet met Alamania.

Nota 18-5
Logonas is Longwy of Longuyon, op resp. 23 en 35 km west van Luxemburg.

Nota 18-6
Nantes is Nancy, wat aantoont hoe ver bij de Ravennas Alamania in Frankrijk doorloopt.

Nota 18-7
Bizantia is Bisten-en-Lorraine, op 32 km noordoost van Metz.

Nota 18-8
Mandroda is Manderen, op 22 km noordoost van Thionville.

Nota 18-9
Ofschoon het gebied, dat de Ravennas hier behandelt, tussen de Rijn en de Schelde ligt, bedoelt hij hier toch met Renus de Schelde.

Nota 18-10
Gormetia is Gorze, op 14 km zuidoost van Metz. "De nabuur" van Maguntia (Mainvillers) moet derhalve begrepen worden als de uitdrukking van een beschrijver op afstand. Er liggen 40 km tussen de beide plaatsen. Juist is dat zij op precies dezelfde noorderbreedte liggen.

Nota 18-11
Maguntia is Mainvillers, op 28 km zuidoost van Metz. Zie P.K. Weg 16, 18, 22 en het I.A. Weg 27 en 35.

Nota 18-12
"Stad van de Franken" : ten overvloede zet de Ravennas erbij dat Mainvillers en deze streek in handen van de Franken waren.

Nota 18-13
Altripe is Altrippe, op 20 km zuidwest van Sarreguemines.

Nota 18-14
Porza is Porcelette, op 26 km zuidwest van Saarbrücken.

Nota 18-15
Argentoria, in de Romeinse periode Argentorate genoemd, is Straatsburg. Zie P.K. Weg 22 en 23; I.A. Weg 24, 25, 26, 27, 33 en 35.

Nota 18-16
Brezecha, in de Romeinse periode Monte Brisiaco geheten, is Brisach, op 25 km west van Freiburg. Zie I.A. Weg 24, 25 en 26.

Nota 18-17
Augusta is Augst, op 14 km oost van Bazel. In verband met de andere plaatsen moet aan deze determinatie de voorkeur gegeven worden boven Augsburg.

Nota 18-18
Cassangita is Casaccia (Zw.), op 16 km noord van Chiavenua.

Nota 18-19
Constantia is Konstanz op de linkeroever van het Bodenmeer.

Nota 18-20
Bodungo is Buding, op 112 km zuidwest van Bregenz.

Nota 18-21
Bracantia, in de Romeinse bronnen Brigantia genoemd, is Bregenz aan de zuidoostelijke punt van het Bodenmeer. Zie I.A. Weg 24 en 25.

Nota 18-22
Sphira is Speyer, op 20 km zuidwest van Mannheim.

Nota 18-23
Bazela is Bazel, op 115 km zuid van Straatsburg.

Nota 18-24
Caistena is Kaisersthul, op 37 km zuidoost van Bazel.

Nota 18-25
Wrzacha is Zurzach, op 30 km noordwest van Zürich.

Nota 18-26
Rugium is Rorschach, op 80 km oost van Zürich.

Nota 18-27
Arbore Felix is Flawil, op 15 km west van Sankt Gallen. Zie I.A., Weg 24 en 25.

Nota 18-28
Alaia is Alaincourt-la-Côte, op 26 km zuidoost van Metz.

Nota 18-29
Ziaberna, in de Romeinse bronnen Tabernis genoemd, is Saverne, op 38 km noordwest van Straatsburg. Zie P.K., Weg 22 en 23; I.A. Weg 24 en 27.

Nota 18-30
Aon is Anoux, op 28 km noordwest van Metz.

Nota 18-31
Brara is Brainville, op 26 km west van Metz.

Nota 18-32
Ziurichi is Sivry, op 31 km zuid van Metz.

Nota 18-33
Crino is Crion, op 26 km zuidoost van Nancy.

Nota 18-34
Cariolon is Charly, op 8 km noordoost van Metz.

Nota 18-35
Vermagaton is Verneville, op 12 km noordwest van Metz.

Nota 18-36
Chorust is Corny-sur-Moselle, op 12 km zuidwest van Metz.

Nota 18-37
Frincina is Fresnes-en-Saulnois, op 36 km zuidoost van Metz.

Nota 18-38
Laguiron is Laquenexy, op 10 km zuidoost van Metz.

Nota 18-39
Albisi is Elvange, op 28 km zuidoost van Metz.

Nota 18-40
Duebon is Dourd'hal, op 36 km oost van Metz.

Nota 18-41
Stafulon is Etzling, op 6 km zuidoost van Saarbrücken.

Nota 18-42
Theodoricopolis is Diesen, op 24 km zuidwest van Saarbrücken.

Nota 18-43
"Aan de andere kant" : de vorige serie plaatsen ligt overwegend ten oosten van Metz. Nu volgt een serie uit een andere streek.

Nota 18-44
Augusta Nova is Augny, op 6 km zuidwest van Metz.

Nota 18-45
Ascis is Asswiller, op 18 km noordwest van Saverne.

Nota 18-46
Uburzis is Uberach, op 23 km noordoost van Saverne.

Nota 18-47
Rizinis is Ritzing, op 22 km noordoost van Thionville.

Nota 18-48
Turigoberga is Turckheim, op 6 km west van Colmar.

Nota 18-49
Ascapha is Haspelschiedt, op 32 km oost van Sarreguemines.

Nota 18-50
Solis is Soigne, op 19 km zuidoost van Metz.

Nota 18-51
Hier ontbreekt in de handschriften een passage. Aan de hand van de steden, die volgen, is duidelijk dat de Ravennas naar het noorden van Alamania terugkeert.

Nota 18-52
Francia Rinensis (Francia aan de Schelde), dat hij in cap. IV, 24 beschreef, lag inderdaad vlak tegen Alamania aan.

Nota 18-53
Nasaga is Nassogne (B.), op 32 km oost van Givet.

Nota 18-54
Oin is On (B.), op 30 km zuidoost van Dinant.

Nota 18-55
Neonsigo is Noirchain, op 7 km zuidwest van Mons.

Nota 18-56
Dionantis is Dinant (B.), op 13 km noord van Givet.

Nota 18-57
Namon is Namen (B.), op 24 km noordwest van Dinant.

Nota 18-58
Trega is Maastricht (Ned.). Belangrijk is dat deze stad, wier documentatie uit de vroege Middeleeuwen maar spaarzaam is, door de Ravennas is vermeld. Op de betekenis van de naam Trega ben ik uitvoerig ingegaan bij de behandeling van Traiectum. Zie I.A. Weg 33, Nota 33-7. Het belangrijkste is echter, dat

Maastricht de meest noordelijke stad is die bij de Ravennas voorkomt. Zij wordt dan ook een kapitaal punt in de Noordlijn bij de Ravennas, die we straks gaan vaststellen.

Nota 18-59
De Mosala is de Moezel, die ten zuiden van Épinal ontspringt en bij Koblenz in de Rijn valt. Zelfs bij deze rivier spreekt de Ravennas niet over de Rijn.

Nota 18-60
Bij Francia Rinensis heeft de Ravennas niet over de Moezel gesproken. Het is weer een passage, die hij van een ander heeft overgenomen en niet controleerde of verbeterde.

Nota 18-61
Tulla is Tellancourt, op 10 km west van Longuy. Zie P.K. weg 21 en het I.A. Weg 30. Toul kan niet zijn bedoeld, omdat dit te ver buiten de streek ligt waar de Ravennas bezig is.

Nota 18-62
Mecusa is Metz. De vroegere Romeinse naam Divodurum Mediomatricorum blijkt in de 7e eeuw al sterk geëvolueerd en ingekort te zijn. Zie P. K. Weg 17, 19 en 23; I.A. Weg 24, 29, 30 en 33.

Nota 18-63
Treoris is Trier. zie P.K. Weg 17; I.A. Weg 24, 31, 33 en 34.

Nota 18-64
Princastellum is Pirmasens, op 44 km oost van Zweibrücken.

Nota 18-65
Conbulantia, in de Romeinse bronnen Confluentes genoemd, is Conflans-en-Jarnisy, op 22 km noordwest van Metz. Zie P.K. Weg 16 en het I.A. Weg 33.

Nota 18-66
Scarbona, in de Romeinse bronnen Scarponna genoemd, is Piennes, op 9 km zuidwest van Thionville. Zie P.K. Weg 19 en het I.A. Weg 30.

Nota 18-67
Gaunia is Goin, op 14 km zuidoost van Metz.

Nota 18-68
Nobia is Noisseville, op 7 km noordoost van Metz.

Nota 18-69
Gardena is Garrebourg, op 10 km zuidwest van Saverne.

Nota 18-70
De rivier de Lega is de Lützelbach, genoemd naar de plaats Lûtzelhouse, op 36 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-71
Balidas is Balbronne, op 22 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-72
Arigilia is Harskirchen, op 32 km noordwest van Saverne.

Nota 18-73
In Ibernis is Ibigny, op 15 km zuidwest van Sarrebourg.

Nota 18-74
Arculla is Ergersheim, op 18 km west van Straatsburg.

Nota 18-75
Blezis is Blaesheim, op 13 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-76
Toronis is Truchtersheim, op 14 km noordwest van Straatsburg.

Nota 18-77
Voor Martialis liggen verschillende mogelijkheden in de streek, bijv. Marsilly bij Metz, Marsal en Marthille bij Château-Salins. Maar omdat de Ravennas hier een bepaalde streek beschrijft, moet de voorkeur gegeven worden aan Marckolsheim, op 48 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-78
Dizezeia is Dieffenbach-au-Val of Dieffenthal, op resp. 44 en 40 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-79
Heliodorum is Heiligenstein, op 30 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-80
Aurelianis is Orschwiller, op 46 km zuidwest van Straatsburg.

Nota 18-81
Bodonias is Boevange (Lux.), op 10 km noordwest van Vianden.

Nota 18-82
Pocellis, dat in tegenspraak met wat de Ravennas zegt van te voren niet is genoemd, moet worden opgevat als Potscheid (Lux.), op 25 km oost van Clervaux.

Nota 18-83
Welke Germanen de Ravennas bedoelt, is niet duidelijk: die van Noord-Frankrijk of die van de oostzijde van de Rijn, waar blijkens zijn vermelding van enige Duitse plaatsen al nederzettingen bestonden.

Nota 18-84
De Egona is de Valdange, een zijrivier van de Meurthe, die bij Étival (zie Nota 18-85) in deze rivier valt.

Nota 18-85
Etifidiorum is Étival-Clairefontaine, op 11 km noordoost van St. Dié. Deze stad ligt op 38 km noordwest van Colmar.

Nota 18-86
Terecht schrijft de Ravennas Gallia, daar de rivieren die hij gaat noemen, in feite buiten het bestek van dit hoofdstuk vallen en niet alle in Alamania stromen.

Nota 18-87
De Saruba is de Sarre, die bij Saarbrücken in de Saar stroomt.

Nota 18-88
De Nida is de Nied tussen Metz en Saarlouis. Ze heeft de naam gegeven aan de Niedgau.

Nota 18-89
De Maderna is de Marne.

Nota 18-90
De Albis is de Aa. Zie Tekst 13, Nota 13-3.

Nota 18-91
De Sigunna is de Seine. Zie ook Tekst 20, Nota 20-4.

Nota 18-92
De Lege is de Lützelbach; zie Nota 18-70.

Nota 18-93
De Catalaunis Campaniae (van de Champagne) is de Calence, dep. Oise, een zijrivier van de Thérain.

Nota 18-94
De Bleza is de Biaise, dep. Marne, die zelfs tweemaal in de streek voorkomt, eens als zijrivier van de Mau, de andere maal als zijrivier van de Marne, of de Blies, dep. Moselle, een zijrivier van de Sarre.

Nota 18-95
De Assena is de Alzette, dep. Moselle, een zijrivier van de Sure.

Nota 18-96
De Cappis is de Chiers, een zijrivier van de Maas.

Nota 18-97
De Egona is de Valdange; zie Nota 18-84.

Nota 18-98
De Sumena is de Simone, een zijrivier van de Chertemps tussen Volpion en Vervins.

Nota 18-99
De Rimina is de Renne, dep. Haute-Marne, een zijrivier van de Aujon.

Nota 18-100
De Scaldea is de Saulx, een zijrivier van de Marne.

Tekst 19
Burgundia.

Naast het voornoemde Gallia Belgica Alobrites (19-1) ligt het vaderland dat Burgundia heet, waarvan wij lezen dat dit het Tweede Gallia (19-2) is..... Ik heb in navolging van de genoemde Castorius, een Romeins geleerde, de hieronder genoemde steden van Burgundia opgesomd. Wij lezen dat in dit Burgundia verschillende steden waren, waarvan wij er enkele willen noemen, namelijk naast de rivier de Rodanus (19-3) zijn de volgende steden gelegen:

Octodorum (Martigny) (19-4)
Pennelocus (Villeneuve) (19-5)
Lausonna (Lausanne) (19-6)
Genus (Genève) (19-7)
Tenussilay (Thonon) (19-8)
Taravas (Tarascon) (19-9)
Bibiscon (Bibost) (19-10)
Equestris (Nyon) (19-11)
Condate (Seyssel-la-Caille) (19-12)

Naast (19-13) de voornoemde stad Genus (Genève) liggen de steden die heten:

Obelonon (La Bâthie) (19-14)
Bidana (onbekend) (19-15)
Lucdunum (Lyon) (19-16)
Aquis (Aix-les-Bains) (19-17)
Icutmageon (Issoire) (19-18)
Dibialimon (Dijon) (19-19)
Matiscum (Mâcon) (19-20)
Scatianorum (Scey-Maisières) (19-21)
Ribision (Ribiers) (19-22)
Condare (St.-Claude) (19-23)
Ugernon (Beaucaire) (19-24)
Andereton (Javols) (19-25)

die in de nabijheid liggen van Arelaton (19-26), een stad van de Provincia Septimana (19-27).
Aan de andere kant van Burgundia liggen steden, waarvan we er enkele willen noemen, namelijk (19-28):

Catabolon (Chabeuil of Châteaudouble) (19-29)

Amimam (Amagney of Amancey) (19-30)
Obelonon (Ollans) (19-31)
Mantala (onbekend) (19-32)
Laviscone (Les Échelles) (19-33)
Birgusia (Biviers) (19-34)
Ficlinis (onbekend) (19-35)
Valentia (Valence) (19-36)
Acunon (Montélimar) (19-37)
Arasione (Orange) (19-38)
Arascone (Arcier) (19-39)
Breniton (Brères) (19-40)
Daratatia (Moûtiers) (19-41)
Publicanos (Conflans) (19-42)
Leuinum (Leynes) (19-43)
Auguston (Clermont-Ferrand) (19-44)
Benna (Bannens) (19-45)
Genua (Genay) (19-46)
Untiana (Uzelle) (19-47)
Bonomago (Bennay) (19-48)
Albicinione (Albiez) (19-49)

(Cap. 27). Ook aan de andere kant, in de streek van het eigenlijke Burgundia (19-50) zijn steden, namelijk:

Alcacothin (Augicourt) (19-51)
Rama (Rame) (19-52)
Canduribagus (Cendrecourt of Cendrey) (19-53)
Brincatione (Breconchaux) (19-54)
Ebruduno (Embrun of Épeugney) (19-55)
Idodimus (Igny) (19-56)
Bapinco (Baignes) (19-57)
Bricantinomagus (Briançon) (19-58)
Bocconi (Cannes-la-Bocca) (19-59)
Forantes (Fournes) (19-60)
Gemina (Gemenos) (19-61)

Ook liggen steden in het andere deel van dit Burgundia (19-62), namelijk bij de voornoemde stad Canduribagus (19-63) de steden die heten:

Savatione (Savoyeux) (19-64)
Metroselon (Moncey) (19-65)
Fines (Les Fins) (19-66)
Maurogena (St.-Jean-de-Maurienne) (19-67)
Tuco (Touches) (19-68)
Auguston (Aoste) (19-69)
Durotingo (Durnes) (19-70)
Cantouriso (Chantrans) (19-71)
Curarore (Cordiran, Corcondrey of Courcouire) (19-72)

Urdunno (Ornans) (19-73)
Bococilon (Bolandoz) (19-74)

Aan de andere kant van hetzelfde Burgundia liggen de steden, namelijk:

Gabilona (Chapareillon) (19-75)
Ugenon (Uchaux) (19-76)
Augunon (Auxon - (3x) of Auxonne (19-77).

Naast de rivier Duba (19-78) van Burgundia liggen de steden, namelijk:

Busuntius (Besançon) (19-79)
Portin (Fourbanne) (19-80)
Mandroda (Mandeure) (19-81)

Door dit Burgundia stromen verschillende rivieren, onder andere de rivier die Rodanus Lausonensis (19-82) wordt genoemd, in welke Rodanus rivieren uitstromen, namelijk:

Duba (Doubs) (19-83)
Izera (Isère) (19-84)
Saganna (Saône) (19-85)
Arab (Arve) (19-86).

De bovengenoemde rivier Rodanus valt in het Mare Gallicum (19-87) onder de voornoemde stad Arelaton (19-88).

Bron: Ravennas, IV, 26 (gedeeltelijk) en 27.

Nota 19-1
Gallia Belgica Alobrites is hier verkeerd geschreven. De Allobroges waren in de Romeinse periode een Gallische stam, gezeten tussen de Rhône, de Isère en de Alpen, in Savoie, het noordwesten van de Dauphiné, de omgeving van Genève en Grenoble. Hun hoofdstad was Vienne. Te oordelen naar de plaatsen, die de Ravennas laat volgen en die alle in deze streken liggen, moet hij Gallia Allobroges bedoeld hebben en was de toevoeging "Belgica" foutief. Burgundia met zijn onderdelen en details heeft in feite weinig met ons onderwerp te maken, dat voornamelijk gaat over de historische geografie van het noorden van Frankrijk. Ik geef deze tekst om nogmaals aan te tonen dat de Ravennas, evenals dit bij Alemania het geval is, bijzonder goed geïnformeerd blijkt te zijn en tal van nu kleine plaatsen opsomt, die pas na dagenlang speurwerk te determineren en te lokaliseren zijn.

Nota 19-2
Met "Tweede Gallia" bedoelt de Ravennas Gallia Lugdunensis, dat na Gallia Comata in het uiterste zuiden van Frankrijk door de Romeinse schrijvers altijd als tweede wordt beschouwd en genoemd. Het staat beslist niet tegenover Gallia Belgica.

Nota 19-3
De rivier de Rodanus is de Rhône, die bij Genève uit het Lac Léman ontspringt en tussen Arles en Marseille in de Middellandse Zee stroomt. Het Burgundia van de Ravennas is nog dat uit de Romeinse periode, met de nadruk op de Rhône-vallei, en staat geheel los van de latere ontwikkelingen, in casu ook van de uitdijing van de naam Burgundia. Dat de Burgundi van Oost-Germaanse afkomst zouden zijn en zich pas tegen het einde van de 5e eeuw aan de Rhône vestigden, is een fabel, ontstaan uit de nooit plaats gehad hebbende Germaanse Volksverhuizingen. Deze fabel moeten we radicaal vergeten.

Nota 19-4
Octodurum is Martigny, op 70 km zuidoost van Genève.

Nota 19-5
Pennelocus is Villeneuve, aan de oostelijke punt van het Meer van Genève ten zuiden van Montreux.

Nota 19-6
Lausonna is Lausanne, op 50 km noordoost van Genève.

Nota 19-7
Genus is Genève, aan de westelijke punt van het Meer van Genève.

Nota 19-8
Tenussilay is Thonon-les-Bains, op 35 km noordoost van Genève.

Nota 19-9
Taravas of Tarauas is Tarascon, op 15 km noord van Arles. Het toont aan hoe verre sprongen de Ravennas soms maakt bij het beschrijven van de streken, wat trouwens ook al te zien was bij zijn beschrijving van Alamania.

Nota 19-10
Bibiscon is Bibost, op 24 km noordwest van Lyon.

Nota 19-11
Equestris is Nyon, op 20 km noordoost van Genève.

Nota 19-12
Condate is Seyssel-la-Caille, op 35 km zuidwest van Genève. "Condate" is het Gallische woord voor "samenstroming". Hier valt de rivier Usses in de Rhône.

Nota 19-13
"Naast". We weten inmiddels dat we bij de Ravennas dit woord nogal breed moeten opvatten.

Nota 19-14
Obelonon is la Bâthie, op 8 km zuidoost van Albertville. Het was een station op de weg van Moûtiers naar Annecy.

Nota 19-15
Bidana (huidige naam onbekend) was een station op de Romeinse weg tussen Chalon-sur-Saône en Langres.

Nota 19-16
Lucdunum is Lyon.

Nota 19-17
Aquis is Aix-les-Bains, op 80 km zuidoost van Lyon.

Nota 19-18
Icutmagon is Issoire, op 30 km zuidoost van Clermont-Ferrand.

Nota 19-19
Dibialimon is Dijon, op 75 km noordoost van Besançon.

Nota 19-20
Matiscum is Mâcon, op 65 km noord van Lyon.

Nota 19-21
Scatianorum is Scey-Maisières, op 16 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-22
Ribision is Ribiers, op 90 km noordoost van Avignon.

Nota 19-23
Condare is St.-Claude, voorheen Condate, op 30 km noordwest van Genève. De naam is in de 7e eeuw veranderd toen St. Claude, bisschop van Besançon, er zich had teruggetrokken.

Nota 19-24
Ugernon is Beaucaire, op 15 km noord van Arles.

Nota 19-25
Andereton is Javols, op 110 km noordwest van Nîmes. Deze determinatie (o.a. van Moreau, Dictionnaire géographique-historique de la Gaule et de la France) is aanvaardbaar, omdat de naam tussen andere ver zuidelijk gelegen plaatsen staat.

Nota 19-26
Arelaton is Arles, op 75 km noordwest van Marseille.

Nota 19-27
Provincia Septimana is een deel van het land van Narbonne, genoemd naar de vroegere hoofdstad Béziers, voorheen Septimanorum Baeterrae.

Nota 19-28
Eerst gaat de Ravennas naar de oostkant van de Rhône, om toch weer in het noorden te eindigen.

Nota 19-29
Catabolon is Chabeuil, op 10 km zuidoost van Valence, of Châteaudouble, vlakbij gelegen.

Nota 19-30
Amimam is Amagney, op 12 km noordoost van Besançon, of Amancey, op 28 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-31
Obelonon is Ollans, op 26 km noordoost van Besançon.

Nota 19-32
Mantala is onbekend. De plaats was een station aan de Romeinse weg van Vienne naar Oasta (It.) door de vallei van de Isère, en moet gezocht worden in de nabijheid van St.-Jean-de-la-Porte, Savoie, op 16 km oost van Chambéry.

Nota 19-33
Laviscone is Les Échelles, ten zuidoosten van Chambéry, eveneens bekend als station op de Romeinse weg van Vienne door het dal van de Isère.

Nota 19-34
Birgusia is Biviers bij Grenoble.

Nota 19-35
Ficlinis, ook Figlinaë geschreven, was een station aan de Romeinse weg tussen Vienne en Valence, vermoedelijk bij St. Rambert-d'Albon, op 27 km zuid van Vienne.

Nota 19-36
Valentia is Valence, op 90 km zuid van Lyon.

Nota 19-37
Acucon is Montélimar, op 42 km zuid van Valence.

Nota 19-38
Arasione is Orange, op 46 km zuid van Montélimar.

Nota 19-39
Arascone is Arcier, op 8 km noordoost van Besançon.

Nota 19-40
Breniton is Brères, op 21 km zuidwest van Besançon.

Nota 19-41
Daratatia (lees: Darantasia) is Moûtiers, voorheen Tarantaise genoemd, daarna Moûtiers-en-Tarantaise, op 48 km zuidoost van Chambéry.

Nota 19-42
Publicanos is Conflans, op 22 km noord van Vésoul. De plaats werd voorheen

Publicanos genoemd vanwege een post der douane van Gallia.

Nota 19-43
Leuinum is Leynes, op 11 km zuidwest van Mâcon.

Nota 19-44
Auguston is Clermont-Ferrand, op 132 km west van Lyon.

Nota 19-45
Benna is Bannans, op 9 km zuidwest van Pontarlier.

Nota 19-46
Genua is Genay, op 16 km noord van Lyon.

Nota 19-47
Untiana is Uzelle, op 40 km noordoost van Besançon.

Nota 19-48
Bonomago is Bonnay, op 11 km noord van Besançon.

Nota 19-49
Albicinione is Albiez-le-Jeune of Albiez-le-Vieux, op 50 km noordoost van Grenoble.

Nota 19-50
Het "eigenlijke" Burgundia. Hier verlaat de Ravennas de streek van de Rhône.

Nota 19-51
Alcacothin is Augicourt, op 25 km noordwest van Vésoul.

Nota 19-52
Rama is Rame, op 29 km noordwest van Besançon.

Nota 19-53
Canduribagus is Condrecourt, op 30 km noordwest van Vésoul, of Cendrey, op 24 km noordoost van Besançon.

Nota 19-54
Brincatione is Breconchaux, kanton Roulans, op 30 km noordoost van Besançon.

Nota 19-55
Ebruduno wordt meestal opgevat als Embrun, op 90 km zuidoost van Grenoble, wat echter hier niet goed past. Het zou Épeugney kunnen zijn, op 14 km zuid van Besançon.

Nota 19-56
Idodimus is Igny, op 33 km noordwest van Besançon.

Nota 19-57
Bapinco is Baignes, op 12 km zuidwest van Vésoul.

Nota 19-58
Bricantinomagus is Briançon, op 75 km zuidoost van Grenoble.

Nota 19-59
Bocconi is Cannes-la-Bocca, bij Cannes.

Nota 19-60
Forantes is Fournes, op 20 km noordoost van Nîmes.

Nota 19-61
Gemina is Gemenos, op 20 km oost van Marseille.

Nota 19-62
Te oordelen naar de plaatsen die volgen, gaat de Ravennas met zijn beschrijving naar het noorden.

Nota 19-63
Canduribagus is Condrecourt of Cendrey; zie Nota 19-53.

Nota 19-64
Savatione is Savoyeux, op 41 km noordwest van Besançon.

Nota 19-65
Metroselon is Moncey, op 16 km noordoost van Besançon.

Nota 19-66
Fines is Les Fins, op 49 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-67
Maurogena is St.-Jean-de-Maurienne, op 50 km noordoost van Grenoble.

Nota 19-68
Tuco is La Touche, op korte afstand van Montélimar.

Nota 19-69
Auguston is Aoste, op 60 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-70
Durotingo is Durnes, op 22 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-71
Cantourisia is Chantrans, op 32 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-72
Curarore is Cordiran, op 17 km west van Besançon, of Corcondray, op 15 km zuidwest van Besançon, of Courcuire, op 18 km noordwest van Besançon.

Nota 19-73
Urdunno is Ornans, op 18 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-74
Bococilon is Bolandoz, op 33 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-75
Gabilona is Chapareillon, op 90 km zuidoost van Lyon.

Nota 19-76
Ugenon is Uchaux, vlakbij Orange.

Nota 19-77
Augunon is Auxon, op 6 km noord van Vésoul, of Auxon-Dessus en Auxon-Dessous, op 8 km noordwest van Besançon, of Auxonne, op 48 km zuidwest van Besançon.

Nota 19-78
De rivier Duba is de Doubs, die ten zuiden van Morteau ontspringt, grote kronkelingen maakt en bij Verdun-sur-le-Doubs in de Saône valt.

Nota 19-79
Busuntius is Besançon.

Nota 19-80
Portin is Fourbanne, op 22 km noordoost van Besançon.

Nota 19-81
Mandroda is Mandeure, op 62 km zuidoost van Besançon.

Nota 19-82
"Lausonensis" is een verschrijving van Lugdunensis, het land van Lyon.

Nota 19-83
De rivier Duba is is de Doubs; zie Nota 19-78.

Nota 19-84
De rivier Izera is de Isère, die bij Beaufort in Haute-Savoie ontspringt, Grenoble passeert en op ca. 10 km ten noorden van Valence in de Rhône valt.

Nota 19-85
De rivier Saganna is de Saône, die bij Darney in Vosges ontspringt, tussen Dijon en Besançon door stroomt, langs Chalon-sur-Saône, Fournus, Mâcon, en zich te Lyon met de Rhône verenigt.

Nota 19-86
De rivier Arab is de Arve, dep. Haute-Savoie, die in de Rhône valt.

Nota 19-87
Het Mare Gallicum is de Golfe du Lion, het noordwestelijk deel van de

Middellandse Zee.

Nota 19-88
Arelaton is Arles; zie Nota 19-26.

Tekst 20
Britania in de moerassen (Bretagne).

Weer aan de westelijke Oceaan naast het genoemde Gallia Belgica ligt het vaderland dat Britania "in de moerassen" (20-1) wordt genoemd. Wij hebben 't hier niet over het eiland Britania dat in de Oceaan ligt. Dit Britania hebben verschilllende geleerden beschreven..... Wij lezen dat in dit Britania enige steden bestaan, waarvan wij een deel willen noemen, namelijk Ebris (20-2) en Venetis (20-3).
Door dit Britania stromen verschillende rivieren, onder andere de Sigugna Boo (20-4), die in de Oceaan (Atlantische Oceaan) valt.

Bron: Ravennas, IV, 39.

Nota 20-1
"In de moerassen" wil niet zeggen dat Bretagne, een rotsachtig gebied met weinig strand, in moerassen lag, maar dat het gebied waar het aansluit aan Normandië, toentertijd zeer moerassig was. Dit was eveneens in de Romeinse periode het geval, vandaar dat Caesar het over zee aanviel en niet over land.

Nota 20-2
Ebris is Brest, in het uiterste westen gelegen.

Nota 20-3
Venetis is Vannes, in het zuidoosten van het schiereiland.

Nota 20-4
De rivier Sigugna, die de Ravennas elders (zie Tekst 18, Nota 18-91) als Sigunna in Gallia noemt, is vermoedelijk de Seine. De toevoeging Boo kan ik niet verklaren.

Tekst 21
De gehele omtrek van Europa.

Het beeld van het gehele Europa kan als volgt worden afgerond.

In het oosten heeft het zijn einde bij de Riphische Bergen.....

Aan de zuidelijke kant heeft Europa als einde de Grote Pontische Zee, waarin de stromende moerassen uitvloeien. Deze is niet eng, maar strekt zich van Ponto in Propontida en daarna tot de Ellispontum uit. Vanhier loopt de Adriatische Zee, die van oudsher de Ionische werd genoemd. Daarna volgt de Golf van Italië en de Golf van Gallia Valeriaca Spania tot aan de bovengenoemde zeestraat die Septemgaditanum (21-1) wordt genoemd.

Aan zijn noordelijke kant heeft Europa zijn einde aan de Oceaan, die raakt aan de woestijn Sithia (21-2), en ook aan de Amazones, van wie wij vanouds lezen dat zij uit de Kaukasische Bergen zijn gekomen. Daarna raakt dezelfde Oceaan aan de Roxolani (21-3) en aan de Sarmatae (21-4), ook aan de Scithae (21-50, daarna aan de Rerifennes (21-6) en de Scerdifennes (21-7), tenslotte aan de Dani (21-8) en de Saxones (21-9), en ook aan de Frisones (21-10).

Aan de westelijke kant heeft Europa zijn einde aan de Oceaan van Gallia Belgica (21-11), dat nu bij het volk van de Franken in bezit is, tevens aan de Britanische Oceaan (Bretagne), die van Spanoguasconica, en ook die van Spania tot aan de bovengenoemde zeestraat, die wij Septemgaditanum hebben genoemd.....

Bron: Ravennas, IV, 46.

Nota 21-1
Septemgaditanum is de Straat van Gibraltar.

Nota 21-2
Sithia is het overstroomde en misschien weer gedeeltelijk drooggevallen gebied vanaf de Artesische heuvels naar het noorden.

Nota 21-3
De Ravennas heeft hier niet de juiste volgorde aangehouden. Eerst gaat hij ver naar het oosten, waarvan hij overigens maar wat legenden vertelt, om toch weer naar het noorden van Frankrijk terug te keren. Voor Roxolani zie Tekst 4, Nota 4-8.

Nota 21-4
Sarmatae. Zie Tekst 4, Nota 4-6.

Nota 21-5
Hier bedoelt de Ravennas weer de Scythen in het oosten.

Nota 21-6
Rerifennes. Zie Tekst 4, Nota 4-19.

Nota 21-7
Scerdifennes. Zie Tekst 4, Nota 4-19.

Nota 21-8
Dani. Zie Tekst 3, Nota 3-9.

Nota 21-9
Saxones. Zie Tekst 3, Nota 3-8.

Nota 21-10
Frisones. Zie Tekst 3, Nota 3-6.

Nota 21-11
Uit deze passage blijkt dat Ravennas' opvatting over Gallia Belgica breder was dan wat de Romeinse schrijvers eronder verstaan. Blijkbaar rekende hij er alles van Frankrijk onder. Het spreekt vanzelf dat we in deze passage ook de windrichtingen moeten aanpassen.

Tekst 22
De einden van de wereld.

In het noorden heeft de gehele aarde haar einde in de genoemde Oceaan, die van India Serica Bactrania en de Kaspische Poorten komt, welke Oceaan ook de woestijn Sythia raakt (22-1). Dan volgen de Amazones..... Daarna raakt dezelfde Oceaan aan de Roxolani (22-2) en de Sarmatae (22-3), ook aan de Sythae (22-4), maar ook aan de Dani (22-5), de Saxones (22-6) en de Frixos (Frisones) (22-7).
In het westen heeft de gehele wereld haar einde in de Oceaan die aan Gallia Belgica raakt dat nu, zoals wij hebben gezegd, in het bezit is van het volk der Franken. Tevens Britania (Bretagne) (22-8) of het vaderland dat Nistricus (22-9)

wordt genoemd. Wij spreken hier niet van het eiland Britania, dat in de Oceaan ligt, maar dit Britania wordt binnen Europa gerekend (22-10). Daarna raakt dezelfde Oceaan aan Guasconia (22-11), dat Equitania (22-12) werd genoemd, aan Spanoguasconia (22-13) en ook aan geheel Spania tot aan de zeestraat Septemgaditanum.

Bron: Ravennas, V, 28.

Nota 22-1
Merk op dat de Ravennas hier de volgorde omkeert en Sythia tussen de Kaspische Poorten en de Amazones legt.

Nota 22-2
Roxolani. Zie Tekst 4, Nota 4-8.

Nota 22-3
Sarmatae. Zie Tekst 4, Nota 4-6.

Nota 22-4
In Sythia, dat hij hier in de juiste volgorde geeft, zet hij ook maar een bevolking neer, ofschoon hij zijn hele boek door heeft beweerd dat het woestijn, overgestroomd of drooggevallen gebied was.

Nota 22-5
Dani. Zie Tekst 3, Nota 3-9.

Nota 22-6
Saxones. Zie Tekst 11, Nota 11-8.

Nota 22-7
Frixos (lees: Frisones). Zie Tekst 3, Nota 3-6.

Nota 22-8
Britania is Bretagne, wat de Ravennas even verder benadrukt.

Nota 22-9
Nistricus is hetzelfde als Neustrië. Het is totaal onjuist, dat de Ravennas dit

gelijkstelt met Bretagne, te meer omdat Bretagne nauwelijks een rol heeft gespeeld in Neustrië. De naam Neustrië komt op na de dood van koning Clovis, en wordt in de tweede helft van de 6e eeuw het westelijk deel van het Frankische rijk. In het noorden was het koninkrijk Austrasia ontstaan, het Oostland, dat uit kracht van de nog altijd geldende west-oriëntatie feitelijk Noordland had moeten heten. Daartegenover stond Neustrië, dat van "noord" is afgeleid, wat in onze opvatting natuurlijk "west" is. De theorie dat de naam Neustrië van Germaanse afkomst zou zijn en "Neuwestreich" betekent, gaat voorbij aan twee heldere feiten, namelijk dat de naam zeker niet door de Germanen is gegeven, èn dat enige Germaanse taalinvloed zo ver in Frankrijk niet is te aanvaarden. In haar algemene opvatting is de opvatting van "Westrijk" wel juist.

Nota 22-10
De eilanden beschrijft de Ravennas niet bij het vasteland. Dit doet hij afzonderlijk in de volgende hoofdstukken.

Nota 22-11
Guasconia is het Franse Gascogne.

Nota 22-12
Equitania heeft zijn naam gekregen vanuit de opvatting van de Ouden, dat hier de grens lag van de dag- en nachtevening (evennachtslijn, equator).

Nota 22-13
Spanoguasconia is het Spaanse Gascogne, tegenwoordig Baskenland.

Nota 22-14
Septemgaditanum is de Straat van Gibraltar.

Tekst 23
Het eiland Scanza.

In de noordelijke (lees: westelijke) Oceaan ligt na het land van de Roxolani (23-1) het eiland dat Scanza heet, dat door verschillende kosmografen ook het Oude Schitia (23-2) wordt genoemd. Hoe en waar dit eiland Scanza ligt, willen wij met de hulp van Christus verhalen (23-3). Maar Jordanes, de zeer geleerde schrijver, heeft het duidelijkst over dit eiland geschreven.
In dezelfde noordelijke (lees: westelijke) Oceaan liggen eilanden, maar ná het land van de Saxones (23-40, waarvan het ene Nordostrachia (23-5) en het

andere Eustrachia (23-60 heet. Er ligt ook een eiland dat Evania wordt genoemd (23-6).

Bron: Ravennas, V, 30

Nota 23-1
Roxolani. Zie Tekst 4, Nota 4-8.

Nota 23-2
Scythia, Sithia, Scanza en Oude Schitia worden door de oude kosmografen aardig door elkaar gehaspeld. Hier duiden zelfs vier namen op het gebied in het noorden (lees: westen) van Europa, welk gebied blijkens talloze raakpunten met Roxolani, Scerdifennes, Rerifennes, Frisones, Saxones en Dani boven het noorden van Frankrijk begon. De respectievelijke noordlijnen, die ik gereconstrueerd heb, tonen dit ook ten stelligste aan.

Nota 23-3
De Ravennas zegt het wel, en toch laat hij glansrijk na om de juiste ligging van Scanza mee te delen. Overigens heeft hij het al behandeld in Tekst 4, Nota 4-10.

Nota 23-4
Na het land van de Saxones (ten zuiden van Boulogne) betekent: ten oosten daarvan.

Nota 23-5
Nordostrachia is de streek ten oosten van Atrecht, waar de naam Ostrevant nog als streeknaam bewaard is gebleven, tevens als toevoeging bij tal van plaatsnamen. Even verder wordt Eustrachia als pendant genoemd. Merkwaardig is de toevoeging "Nord". Aangezien er ook een Nordgau en een Sudgau bestonden in dezelfde streek (Lebuinus en Ludger missioneerden in de Sudgau), was het kwartet vol en rest alleen de vraag, of de landschappen genoemd zijn volgens onze, dan wel volgens de toen geldende west-oriëntatie, waardoor het ook moeilijk is de juiste afbakening van deze landschappen te geven. De juiste omschrijving van Ostrevant is beter te volgen, omdat deze naam behouden bleef en door de plaatsnamen met achtervoegsel *-en-Ostrevant* voor een groot deel al wordt aangewezen.

Nota 23-6
Eustrachia is Westrachia, dat blijkens rechtstreekse teksten en raakpunten gelijkstaat met Testerbant of Taxandria. Zie "De Ware Kijk Op ... Deel I", p. 275 e.v.

Nota 23-7
Evania is het huidige Évin-Malmaison, op 16 km van Lens. Er zijn in de streek meer gevallen, waar de naam van een voormalig eiland in een plaatsnaam is bewaard gebleven. Zie Burcana (Boursies) en Actania (Acquin) bij Plinius.

Nota 23-8
Er is geen schijn van kans meer om Nordostrachia en Eustrachia te identificeren als de Nederlands-Friese streken Oostergo en Westergo, want van deze streek is de Ravennas honderden kilometers verwijderd gebleven. Laten de Friese historie-schrijvers eerst deze onmetelijke afstand overbruggen, maar dan wel met een zinnige verklaring en niet met importnamen uit de 11e eeuw, waarmee heel Friesland is belegd.

Tekst 24
Het eiland Britania (Engeland).

In de westelijke Oceaan ligt het eiland dat Britania wordt genoemd, waar het volk van de Saxones (24-1), voorheen met hun leider Ansehis vanuit het Oude Saxonia (24-2) gekomen, nu schijnt te wonen. Dit eiland werd, zoals wij gezegd hebben, door sommigen als Micosmin (24-3) beschreven. Maar wij hebben dat grote eiland noch in het bovengenoemde Mare Magnum (Middellandse Zee) noch in de genoemde wijde Oceaan en ook niet in een baai van de Oceaan, die wij boven beschreven, op enigerlei wijze behandeld gevonden. In dit Britania, lezen wij, lagen verschillende steden, waarvan wij er enkele willen aanwijzen. (De Ravennas somt dan 244 steden en 36 rivieren op, die voor ons onderwerp niet van belang zijn).
Dit Britania wordt aan de kant van het oosten (lees: noorden) beëindigd door het eiland Thile of de eilanden Dorcadae (24-4); in het westen (lees: zuiden) deels door de provincie Gallia en het gebergte van de Pyreneeën; aan de noordelijke (lees: westelijke) kant door het eiland Scotia (24-5), en aan de zuidelijke (lees: oostelijke) kant (24-6) door het Oude Germania (24-7).

Bron: Ravennas, V, 31.

Nota 24-1
Saxones, ten zuiden van Boulogne. Zie Tekst 3, Nota 3-8.

Nota 24-2
Oude Saxonia. Engeland is pas tot cultuurland geworden door een inval van de

Saxones uit Frankrijk (en niet uit Duitsland), die er als de Angelsaksen een einde maakten aan de onophoudelijke strijd tussen de stammen en een bepaalde eenheid oplegden. Terecht schrijft de Ravennas "Oude Saxonia", alsof hij wil benadrukken dat de Saxones zich ook al verder over het noorden van Frankrijk hadden verspreid. Nog duidelijker was geweest, indien hij "eerste" of "oorspronkelijk" Saxonia had geschreven. Overigens is het meer dan waarschijnlijk, dat de Germaanse stam van de Angli (Englos bij Rijsel) een rol heeft gespeeld bij die invasie van Engeland. Het is immers volkomen uitgesloten, dat deze stam zijn naam ontleend zou hebben aan Engeland, of dat deze naam een Engelse afkorting verraadt, daar het woord Anglosaxones pas lang na de Romeinse periode verschijnt. Ook hier ligt de naamsverklaring precies andersom dan men altijd heeft aangenomen.

Nota 24-3
Micosmin. Zie Tekst 1, Nota 1-3.

Nota 24-4
Het eiland Thile is een mythologisch eiland, dat de Ouden herhaaldelijk noemen, maar waarvan zij niets vertellen. De een plaatst het ten noorden van Engeland, de ander ver in de Oceaan ten westen van Spanje. De Dorcadae zijn de Hebriden ten noordwesten van Schotland, Orkney en Shetland ten noorden van Schotland. Het lijkt erop alsof de Ravennas deze gelijkstelt met het mysterieuze Thile.

Nota 24-5
Scotia is Ierland. Zie Tekst 2, Nota 2-5. Toen dit niet meer was begrepen, werd de tekst van de Ravennas, die dit eiland "ten noorden" van Engeland legt, dwangmatig als Schotland opgevat.

Nota 24-6
Hier is al héél duidelijk dat men "zuidelijk" moet corrigeren met "oostelijk". Deze tekst, waarin de Ravennas de vier windrichtingen noemt, bewijst eens temeer, dat de oude schrijvers de west-oriëntatie hadden, daar de windrichtingen alle vier gecorrigeerd moeten worden. Op andere plaatsen geeft de Ravennas de windrichtingen overeenkomstig onze noord-oriëntatie. Dit maakt hem tot een van de beste voorbeelden van hetgeen ik in "De Ware Kijk Op... Deel 1", (p. 55 e.v.) opmerkte, namelijk dat sommige schrijvers niet consequent de west-oriëntatie toepassen, maar soms ongecorrigeerd en onaangepast teksten van andere schrijvers overnamen, die daar een andere oriëntatie gebruikten.

Nota 24-7
Oude Germania. In de tijd van de Ravennas (7e eeuw) begon de term Germania uit te dijen, eerst tussen Trier en Straatsburg naar de overkant van

de Rijn, een eeuw later vanuit het noorden van Frankrijk naar Aken en het achterland daarvan, naar Münster en het achterland daarvan door de migraties van de Saksen, die tegen het einde van de 8e eeuw begonnen. Met Oude Germania duidt de Ravennas op de primaire streek van de Germanen, het noorden van Frankrijk met het zwaartepunt in Frans-Vlaanderen, wat uit de hoofdstukken over de klassieke schrijvers duidelijk is geworden.

Tekst 25
Het eiland Ibernia of Scotia (Ierland).

In dezelfde westelijke (25-1) Oceaan, na datzelfde grote Britania, dat zoals wij zeiden tevens breder en langer is dan alle eilanden aan dat noordelijk (lees: westelijk) einde van de grote aarde, ligt meer naar het westen het even grote eiland dat Ibernia heet en dat zoals gezegd ook Scotia wordt genoemd (25-2). Achter diens rug, zoals we reeds hebben gezegd, wordt geen land meer gevonden, door mensen bewoond. Door dit Scotia lopen verschillende rivieren.... (De Ravennas somt er 3 op)..... Ook liggen in dezelfde westelijke Oceaan verschillende eilanden (hij somt er 27 op, die voor ons doel niet van belang zijn) (25-3). In dezelfde Oceaan zijn nog 33 eilanden, die de Dorcades (Hebriden; zie Tekst 24) worden genoemd. Ofschoon die niet alle als vaste grond bestaan (25-4), zouden we gaarne met Christus' hulp hun namen aanwijzen. Maar omdat door een vloed van zonden dit land gewoonlijk door verschillende volken wordt beheerst en het een barbaarse gewoonte is die eilanden onder verschillende namen te noemen, daarom laat ik na de namen aan te wijzen.

Bron: Ravennas, V, 32.

Nota 25-1
Westelijk. Deze Oceaan wordt door de meeste schrijvers de Noordelijke genoemd, door een enkele de Westelijke. Het toont weer eens aan, hoe de Ravennas de verschillende schrijvers letterlijk heeft overgenomen.

Nota 25-2
Scotia. Zie ook Tekst 2, Nota 2-5.

Nota 25-3
Weer een bewijs hoe goed en gedetailleerd de Ravennas was geïnformeerd.

Nota 25-4
Ook dit ter plaatse zo treffend detail was hem bekend.

TEKSTEN VAN GUIDO

Tekst 26
Beschrijving van Afrika.

Africa (26-1) heeft zijn grenzen..... ook Mauritania Gaditana tot aan de meer genoemde zeestraat Gaditanus (26-2), waar Atlans (26-3) en de Kolommen van Hercules (26-4) zich bevinden, wat zoals gezegd Africa van Europa scheidt en ook Mauritania van Spanje.

Bron: Guidonis Geographica, 122.

Nota 26-1
Vergelijk deze tekst met Tekst 22, om te bemerken dat Guido in wezen de tekst van de Ravennas volgt, maar enige nieuwe details bijvoegt.

Nota 26-2
Gaditanus is de Straat van Gibraltar.

Nota 26-3
Atlans is het legendarische Atlantis, een verzonken deel van de aarde, dat sommige schrijvers bij de Straat van Gibraltar leggen, anderen op geheel andere plaatsen.

Nota 26-4
Als Kolommen van Hercules werden de twee spitseinden van het vasteland aan weerszijden van de Straat van Gibraltar beschouwd. Bij Tacitus hebben we gezien (zie aldaar Hoofdstuk 34, Nota 34-6 en Kaart I, p. 51), dat deze waarschijnlijk in het noorden van Frankrijk zijn gedoubleerd in Cap Gris-Nez en Cap Blanc-Nez.

Tekst 27
Het oostelijk en zuidelijk einde van Europa.

In het oosten heeft Europa zijn einde bij de voornoemde Riphische Bergen, waaruit de voornoemde Tanais ontspringt..... In het zuiden heeft het zijn einde in de Pontische Zee, waarin de voornoemde moerassen Meotidae uitmonden, en de zee-engte..... bij de stad Constantinopel, die naar de Adriatische Zee leidt, die voorheen de Ionische Zee werd genoemd, vervolgens de Tyrreense Golf van Italië en de Gallische Golf, de Golf van Valeriaca en de zee-engte Gaditanus van Spanje. Dit einde omvat ook de westelijke kust.

Bron: Guidonis Geographica, 124.

Nota 27-1
Vergelijk deze tekst met Tekst 21.

Tekst 28
Het noordelijk (lees: westelijk) einde van Europa.

Het noordelijk (lees: westelijk) einde van Europa wordt gevormd door de Oceaan (28-1), die daar aan de woestijn Scithia (28-2) raakt. Daar ligt eerst Scithia, dat er geheel als woestijn bij ligt (28-3). Het strekt zich uit langs de kusten van de noordelijke (lees: westelijke) Oceaan. In de vlakte ligt met grote omvang het vaderland Chazaria (28-4), dat Maior Scithia wordt genoemd. De schrijver Jordanes..... heeft de Chazari Agarari genoemd. Daar leven ook de Amazones, waarvan zij lezen dat zij daar eerst verbleven en later naar de bergen van de Kaukasus zijn gegaan. Naast dezelfde Oceaan en in de buurt van datzelfde Colchia (28-5) ligt het vaderland dat vanouds van de Amazonen werd genoemd, nadat zij van de Kaukasische Bergen waren gekomen. Daarna raakt het (einde van Europa) aan de Roxolani (28-6) en de Sarmatae (28-7).

Bron: Guidonis Geographica, 125.

Nota 28-1
Vergelijk deze tekst met Tekst 4, om te constateren dat Guido dezelfde vaagheden en tegenspraken verkoopt als de Ravennas.

Nota 28-2
Scithia was een woestijn, onbewoond en nog niet verkend, waarin noch volken, noch steden worden genoemd.

Nota 28-3
Het is in zijn geheel woestijn. Met andere woorden: er woont geen sterveling.

Nota 28-4
Chazaria is te plaatsen in het westen van Turkije. De Chazaren waren in de 7e eeuw een machtig volk, dat een blok vormde tegen de oprukkende Arabieren. Vandaar dat Guido hen met dat einde van de wereld in verband brengt.

Nota 28-5
"Datzelfde Colchia", dat Guido van tevoren niet heeft genoemd, moet in dezelfde buurt gelokaliseerd worden.

Nota 28-6
Roxolani. Zie Tekst 4, Nota 4-8.

Nota 28-7
Sarmatae. Zie Tekst 4, Nota 4-6. Hier maakt Guido dezelfde fout als de Ravennas, door van het oosten weer ineens terug te springen naar het noorden van Frankrijk, waar hij overigens ook met Scithia was begonnen.

Tekst 29
Van de Scithae tot de Fresones.

Hier volg ik Sardonius, die vermeldt dat na dit vaderland van de Sarmatae de Oceaan niet bevaarbaar is (29-1). Uit de bergen van datzelfde Sarmatia komen verschillende rivieren, waarvan de voornaamste, die Raugis heet (29-2), in de Oceaan stroomt, en de andere naar de Danubius toe, met wie hij zich verenigt en die Apion heet. Omdat dit land geen steden heeft, behoeven we er geen te noemen (29-3). Dan komen de Scitae, daarna de Rerifennes (29-4) en de Scerdifennes (29-5), tenslotte de Dani (29-6) en de Saxones (29-7), en ook de Frisones (29-8).

Bron: Guidonis Geographica, 126.

Nota 29-1
Vergelijk deze tekst met Tekst 21.

Nota 29-2
Waar de Ravennas Reganum schrijft, zet Guido de rivier Raugis. Het is mogelijk dat hun beider bron een andere en betere informatie gaf en inderdaad Franse rivieren vermeldde. De naam Raugis doet namelijk sterk denken aan de Rawé, dep. Meurthe-et-Moselle, of aan de Rougeon, dep. Ain, zijrivier van de Sevron, of aan de Rougewald, dep. Meurthe-et-Moselle. Een Raugis is natuurlijk niet bij de Donau te vinden.

Nota 29-3
Hij behoeft er geen te noemen, maar hij kòn er geen noemen, omdat hij met Sarmatia een geheel verkeerde streek voor ogen had.

Nota 29-4
Rerifennes. Zie Tekst 3, Nota 3-19.

Nota 29-5
Scerdifennes. Zie Tekst 3, Nota 3-19.

Nota 29-6
Dani. Zie Tekst 3, Nota 3-19.

Nota 29-7
Saxones. Zie Tekst 3, Nota 3-8.

Nota 29-8
Frisones. Zie Tekst 3, Nota 3-6.

Tekst 30
Scithia en het land van de Rerifennes en Scerdifennes.

Ook naast dezelfde Oceaan grenst aan Sarmatia Scitia, dat geheel uit zand bestaat..... na hetzelfde is de Oceaan niet bevaarbaar.
Item naast Scithia ligt op de kust van dezelfde Oceaan het vaderland van de Rerifennes en de Scerdifennes, waarvan de mensen, zegt Athanarich, een geleerde van de Gothen, de hellingen van de bergen bewonen en zowel mannen als vrouwen van de jacht leven, brood en wijn ontberen en in het geheel niet kennen. Dit land beschrijven zij als boven alles koud.

Bron: Guidonis Geographica, 127.

Nota 30-1
Deze tekst is in feite een herhaling van de vorige. Merk nogmaals de grote overeenkomst op met Tacitus in hetgeen deze over de Fennes verhaalt. Zie aldaar Hoofdstuk 46, Nota 46-3.

Tekst 31
Dania of het land van de Nordomanni.

Naast dezelfde Scerdifennes ligt ook op de kust van de Oceaan het vaderland dat Dania heet, waarvan de .... geleerden der Gothi zeggen dat het zeer vlugge mensen voortbrengt, want zij eren het onder andere met dit vers: De Parthus zal geprezen worden zolang men de Gothen niet kent. Maar och, waar is de Danus ? (31-1). Dit Dania wordt nu het vaderland van de Nordomanni of Warangari (31-2) genoemd.

Bron: Guidonis Geographica, 128.

Nota 31-1
Vergelijk deze tekst met Tekst 10, en merk op dat hij woordelijk aan de Ravennas is ontleend. Het vers wil in substantie zeggen: Wanneer men een Danus zou willen prijzen, moet men vlug zijn, anders is hij al een heel eind weg.

Nota 31-2
Warangari is een variant van Vorganium, de hoofdplaats van de Osismi, van welke plaats de Franse historici verschillende lokalisaties geven. In elk geval waren de Osismi in Finistère (Bretagne) gevestigd, dat hier onder Normandië wordt gerekend, een bewijs temeer dat Dani niet met Denemarken verband houdt.

Tekst 32
Het westen (lees: zuiden) van Europa.

Aan het westelijk (lees: zuidelijk) einde van Europa ligt de Gallische Oceaan, die nu bij het volk van de Franken in bezit is (32-1), evenals de Britanische Oceaan (van Bretagne), die van Aquitanië en van Spanoguasconia, maar ook de Spaanse kust met zijn westelijke (lees: zuidelijke) zee-engte van Gaditanus (32-2)....

Bron: Guidonis Geographica, 129.

Nota 32-1
Vergelijk deze Tekst met Tekst 22 van de Ravennas.

Nota 32-2
Zou men er nog over kunnen twisten, of het eerstgenoemde "westelijk" door "zuidelijk" moet worden vervangen, hier is het duidelijk dat de correctie wèl moet worden toegepast.

Tekst 33
De begrenzing van Spanje.

Spanje heeft zijn grenzen: aan een kant naast de kust van de Oceaan in het gebergte van de Pyreneeën, in Spanoguasconia naast de Gallische Zee, aan de andere kant in dezelfde Pyreneeën en de provincie Septimania. Aan de tweede kant heeft Spanje zijn grens in de zee, die dikwijls de Gallicus Valeriacus wordt genoemd.
Aan de derde zijde, dat is aan de westelijke kust, de zee die wij de Britanische Oceaan hebben genoemd. Tenslotte aan de vierde zijde heeft het zijn grens in de zeestraat Gaditanus, die komt uit de Gallische Zee en intreedt in de voornoemde westelijke Britanische Oceaan, en die het land van de Mauri (de Moren) van Africa scheidt van Spanje.

Bron: Guidonis Geographica, 130.

Nota 33-1
Vergelijk Tekst 33 met Tekst 7, 21 en 22 van de Ravennas.

C. DE NOORDLIJN EN DE OOSTLIJN BIJ DE RAVENNAS

Wanneer we gaan nazoeken en vaststellen, welke plaatsen of streken de Ravennas als de meest noordelijke vermeldt, komt er een resultaat uit dat menige mythe in één slag omver kegelt. Zijn Noordlijn is vanzelfsprekend niet meer dezelfde als die van de Peutinger-kaart. Na ruim twee eeuwen hadden de bewoning en de beschaving zich wel uitgebreid, doch maar zo weinig buiten het oorspronkelijke Romeinse gebied, dat ze nog lang niet in Nederland waren gearriveerd. Integendeel: er komen details te voorschijn, die voor de mythen nog dodelijker zijn dan alleen bijeengegaarde teksten van de klassieken. We gaan eerst de Noordlijn vaststellen, om daarna de Oostlijn te nemen. Bij de Ravennas moet men dit onderscheid maken, omdat in de laatste de grootste veranderingen zijn te signaleren tegenover de oude Romeinse Oostlijn. We beginnen links op de kaart en constateren dat hij noemt:

de Oceaan (Atlantische Oceaan)
Britania (Bretagne)
Dania (Normandië)
Saxonia (ten zuiden van Boulogne)
Albis Maurungani (de Morini bij de Albis = Aa)
Dorestates (Audruicq, een stad van de Fresones)
de Fresones (Frans-Vlaanderen)
de Renus (Schelde)
het land van de Franken (Noord-Frankrijk)
Turringia (het land van Doornik)
Scerdifennes en Rerifennes (onderdelen van de Fennes bij Valenciennes)
Sithia of Scithia (de woestijn in het noorden die vlak boven Frans-Vlaanderen begint)
het eiland Scanza (opzij van Sithia)
Nordostrachia (Ostrevant, ten oosten van Atrecht)
Eustrachia (Westerbant bij Rijsel)
het eiland Evania (Évin-Malmaison bij Lens)
Bordonchar (Wervik)
Nocdac (Nokere)
Francia Rinensis (Francia aan de Schelde)
Troia - Colonia Traiana (Tressin)
Suavia (het land van Kortrijk)
Bingum (Binche)
Nasaga (Nassogne)
Oin (On)
Neonsigo (Noirchain)
Dionantis (Dinant)
Namon (Namen)
Trega (Maastricht)
Tulla (Tellancourt)
Treveris (Trier).

Trier is het beste punt om de Noordlijn te stoppen, om straks van hieruit de Oostlijn te beginnen.
Boven deze Noordlijn verhaalt de Ravennas niets. Wel zegt hij enkele malen dat daar alles woestijn, zand of drooggevallen gebied was, waarvan een groot deel nog altijd onder de overstromingen lag. Of meent men, dat de Ravennas niet wist, dat de Romeinen veel verder in het noorden gezeten hadden dan aan het einde van het Romeins imperium ? Hij zegt het niet met deze woorden, maar op tal van plaatsen in zijn tekst komt te voorschijn, dat Vlaanderen, Nederland en de grootste moot van Duitsland in zijn tijd nog niet bewoond waren.

Uit deze Noordlijn kunnen alvast twee conclusies worden getrokken. Wat de Ravennas als woestijn beschrijft, is precies het gebied waarover vóór de 10e eeuw geeen enkele historische documentatie bestaat. De misverstane teksten, die ver buiten hun authentieke streek werden getrokken, dienen natuurlijk buiten beschouwing te blijven. De tweede merkwaardigheid is, dat hij Maastricht als de meest noordelijke plaats noemt. Hierdoor is de historische continuïteit van deze stad nog niet volledig bewezen, daar na deze vermelding uit de 7e eeuw nog altijd een intrigerend hiaat overblijft, zowel ten opzichte van de historische documentatie als met betrekking tot de archeologie, tussen de Romeinse periode en de 7e eeuw.

De Oostlijn van de Ravennas gaat niet meer, zoals die van de Romeinen, van Trier recht naar het zuiden, naar Straatsburg en vandaar verder naar Oostenrijk en Italië met z'n opvallende distantiëring van de Rijn, maar steekt juist de Rijn over en omvat dan een nieuw gebied dat door geen enkele Romeinse geograaf was genoemd. Laten we hier bij Trier beginnen:

Treveris (Trier)
Mandroda (Manderen)
Bodungo (Buchs)
Sphira (Speyer)
Rugium (Rorschach)
Wrzacha (Zurzach)
Augusta (Augst)
Pannoniae (Hongarije)
Italia (Italië)

Dit is dan de grote verrassing van de Ravennas. Van Duitsland, toch niet zó ver van Ravenna gelegen (van veel verderaf gelegen streken geeft hij honderden details) geeft hij niets anders dan een paar plaatsen in het uiterste zuidwesten. Keulen, Bonn, Aken, Mainz kent hij niet, om nog te zwijgen van de andere honderden plaatsen in Duitsland, die een historische continuïteit vanaf de Romeinse periode claimen. De Duitse geschiedschrijving moet nog meer dan de Franse en de Nederlandse opnieuw beginnen, daar zij het begin van Duitsland heeft gemist en dat opvulde met fabels, waarbij de allergrootste was dat de Germanen door hun Volksverhuizingen de geschiedenis van westelijk Europa zouden hebben bepaald. In heel Duitsland was in de 7e eeuw nog

niets. Volgens de Ravennas behoorde het bij de woestijnen van Scithia en Scanza, en pas in de 7e eeuw zien we dat in het uiterste zuidwesten van Duitsland de eerste nederzettingen of steden verrijzen.

D. CONCLUSIE

Iedereen zal de conclusies uit de Ravennas wel zien liggen. Toch is het aan te bevelen ze concreet neer te schrijven, temeer omdat enkele uit hun verband gescheurde teksten van de Ravennas ook steeds zijn aangewend om de mythen te dekken. Leest men deze schrijver goed en vooral in zijn geheel, dan ziet men dat hij de historische mythen nog radicaler omverwerpt dan de Romeinse schrijvers dit doen.
De voornaamste conclusies zijn:

1. De Ravennas is evenmin onfeilbaar als alle andere historici en geografen. Zijn fouten en misvattingen betreffen vooral het algemene wereldbeeld van de Ouden, wat uit kracht van de fundamentele misvatting over de platte aarde, dobberend in een onmetelijke Oceaan, slechts met vaagheden en fabels aan elkaar was te praten.

2. Wanneer hij zich echter zet aan de beschrijving van concrete landen of streken, verbaast hij telkens weer, zowel door de uitvoerigheid als door de juistheid van zijn mededelingen. Hij geeft vele plaatsnamen, die men ten eerste niet in de Romeinse bronnen genoemd vindt, ten tweede nergens elders zo volledig worden gegeven. De hoofdstukken over Alamania, Pannoniae, Burgundia, Spania en Britania (Engeland) tonen aan dat hij een voortreffelijk geografisch werk heeft geleverd.

3. Dan komt zijn grootste verdienste. Buiten hem heeft geen enkele schrijver zo duidelijk de werkelijkheid van de transgressies onderkend en beschreven. Het hele gebied ten noorden van Frans-Vlaanderen, dat volgens hem tot aan de legendarische Amazones reikte, was woestijn, onbewoond land, hier en daar al wat vast geworden zodat men erop kon lopen, maar verder totaal blanco en verloren gegaan aan overstromingen. De Ravennas laat er ook niet de minste twijfel over bestaan, dat dit gebied ver naar het noorden en oosten doorliep, zelfs tot ver in Rusland, langs de kusten van een Oceaan, die niet bevaarbaar was, wat hij bij herhaling zegt. Geen wonder: op het brede waddengebied, waar elke verdere meter verraderlijk en levensgevaarlijk was, heeft geen enkele schipper zich gewaagd. Af en toe kwamen schepen per ongeluk toch te dichtbij. Dan vergingen zij met man en muis, en bleven ter plekke wat potjes en munten achter, omdat deze niet wegspoelen maar door het zand worden vastgehouden. Domburg in Zeeland is het klassieke voorbeeld voor deze gang van zaken. In plaats van de feiten zuiver te zien en deze plek te beschouwen als een schepen-kerkhof, maakten sommige Nederlandse historici en archeologen er een "Karolingisch handelscentrum" van. Hetzelfde is te Wijk bij Duurstede gebeurd, een verderweg liggend punt in de transgressies en derhalve nòg gevaarlijker. Hier verongelukte maar een enkel schip, omdat de meeste zover niet eens kwamen en allang tevoren in het wad waren vastgelopen, zodat er ook maar weinig Merovingisch en Karolingisch materiaal terechtkwam, maar een fractie van wat te Domburg is gevonden, en wat chronologisch bovendien niet bij elkaar past. Dat is alles van het zogenaamde "Karolingische" Wijk bij Duurstede: een volledig aanvaardbare en verklaarbare aanwezigheid van wat

Karolingisch materiaal, dat volledig in het niet valt bij alles wat over Dorestadum in de historische bronnen staat geschreven. Trouwens, de Ravennas plaatst Dorestadum met zó klare woorden op zijn échte plaats te Audruicq, dat hij het juiste fundament legt voor het goede begrip van de vele teksten uit de 9e eeuw, die dit Dorestadum meermalen noemt als de poort voor de Noormannen bij hun invallen in Frankrijk en Frisia (Frans-Vlaanderen). Zie ook ná Conclusie 7.

4. Een kleine 20 jaren ná de Ravennas komt St. Willibrord naar het vasteland om aan zijn zending onder de Fresones te beginnen. Hij vestigt zich te Traiectum (Tournehem), een stad die volgens de teksten reeds minstens twee eeuwen tevoren bestond. Overigens hadden St. Amandus en St. Eloi van Noyon allang vóór de Ravennas onder de Fresones gearbeid. Traiectum noemt hij niet. Maar de Fresones met hun stad Dorestadum, hun eilanden Nordostrachia en Eustrachia en hun rivier Renus (Schelde) plaatst hij naast de Saxones ten zuiden van Boulogne, naast de Normandiërs, naast Francia Rinensis (Francia aan de Schelde), naast Turringia (Doornik) en naast Alamania, terwijl hij ten overvloede, maar niet geheel juist, dit hele agglomeraat Gallia Belgica noemt. Over het gebied van Nederland spreekt hij met geen woord, want dit behoorde bij het woestijn- en transgressiegebied, Sithia en Scanza, wat het enige is dat hij over westelijk Europa boven Frankrijk verhaalt. De historici hadden, naar het voorkomt, Tacitus' "Germania" nauwelijks gelezen, de Ravennas lazen ze nog minder. Zij trokken uit zijn werk een paar teksten, die uit hoofde van de mythen "Nederlands" klonken. Men dient een historisch werk, of dat nu een oorkonde, een kroniek, een heiligenleven of een geografische verhandeling is, in zijn geheel te lezen, anders verdwaalt men. Het is vreemd, maar ik schijn in Nederland en ver daarbuiten de enige historicus te zijn, die deze meest fundamentele regel van het historisch onderzoek toepas. Nog vreemder maar ook pijnlijk is dat ik het felst wordt bestreden door die historici en archeologen, in wier geschriften het overtreden van deze eerste regel overduidelijk aan de dag treedt. Men behoeft hun noten-apparaat maar na te lopen om te zien welke essentiële teksten zij hebben gemist. Men realisere zich dan ook goed, dat de Ravennas mij over het gehele front steunt, daar hij in de 7e eeuw in heldere bewoordingen schreef wat ik al 30 jaar probeer opnieuw aan het licht te brengen. Helaas wordt er over de Ravennas al 30 jaar niet meer gesproken. Men weet derhalve zeer goed, dat zijn teksten niet tot verdediging van de mythen zijn te gebruiken. Herbestudering van zijn werk lijkt toch geboden.

5. Het was dan ook een historisch-geografische misvatting dat Prof. Dr. D. P. Blok - nota bene met een munt van Noyon ! - probeerde in de 6e eeuw een Merovingische residentie in Nijmegen neer te zetten ("De Franken in Nederland", p. 25, 27, 36, 74, 77, 106). Indien zo'n belangrijk feit op waarheid had berust, kan men toch niet aannemen dat de Ravennas het niet gekend en niet vermeld zou hebben. Overigens is het ondenkbaar, dat in Nijmegen een solitaire Merovingische residentie heeft bestaan, een bestuurscentrum waarbij geen enkele andere plaats is aan te wijzen.

6. Dr. H. Camps, auteur van het "Oorkondenboek van Brabant", heeft het even bont gemaakt. Aan de hand van de mythe van Taxandria in oostelijk Noord-Brabant, in het leven geroepen door de inhalige en op grote schaal falsificerende abdij van Echternach, laat hij Clovis III, koning van de Franken, ca. 690 in Brabant een schenking doen aan de abdij van St. Crespin bij Valenciennes. Kort daarna, tussen 690 en ca. 726, situeert hij 25 dorpen en kerken van St. Willibrord in datzelfde oostelijk Noord-Brabant, nog kort tevoren door de Ravennas als een woestijn beschreven. Camps, zo moet men wel concluderen, heeft "Germania" van Tacitus nauwelijks gelezen, nog minder Plinius die precies vertelt waar Taxandria moet worden gesitueerd. En wanneer men die schrijvers niet raadpleegt, heeft het inderdaad geen zin meer om het wèl met de Ravennas te doen. Het dramatische gevolg is dan dat een serie Franse bronnen, die een 40-tal Franse plaatsnamen bevatten, die nergens in een Hollandse bron worden genoemd, klakkeloos op Brabantse plaatsen worden geplakt. Deze Brabantse plaatsen zijn pas vele eeuwen later gesticht. Het resultaat van een en ander is, dat het Brabants Oorkondenboek 60 Franse bladzijden bevat.
Camps had dit met gemak kunnen vermijden, wanneer hij bij de Ravennas te rade was gegaan om zich het juiste beeld te vormen van de historische geografie van westelijk Europa. Nu legt hij een omvangrijk en belangrijk complex van plaatsen en goederen, met alle draden aan het noorden van Frankrijk verbonden, neer in een streek die op dat tijdstip geen bewoning van betekenis had en die pas eeuwen later aarzelend en broksgewijs in de historische bronnen begint te verschijnen.

7. De bewerkers van het "Bronnenboek van Nijmegen" hebben noch de klassieke schrijvers noch de Ravennas gelezen. Zij zetten ca. 770 de Karolingische residentie Noviomagus, het begin en het uitgangspunt van het bestuur van Karel de Grote, neer in een onbewoond gebied, ver van het centrum van het Frankische rijk, welk onbewoond gebied een luchtledig gebied is, daar er naast het misplaatste Noviomagus geen enkele andere plaats uit de bronnen - en dat zijn er ongeveer 2000 - valt te lokaliseren. Dorestadum, in verschillende teksten als de tegenhanger van Noviomagus genoemd, lag in Frans-Vlaanderen. Het wordt door de Ravennas met zoveel details uit dezelfde streek omringd, dat het presenteren van Wijk bij Duurstede geen zin meer heeft. Van Es heeft eens en voorgoed toegegeven, dat er geen archeologisch bewijs is voor de determinatie van de plaats als Dorestadum, de historische bronnen zijn er nog minder toepasselijk.

Noot van de Redactie
In aansluiting op de tekst van Albert Delahaye permitteert de redactie zich de vrijheid nog wat dieper op de kwestie "Wijk bij Duurstede = Dorestad" in te gaan naar aanleiding van het in 1994 verschenen boek: W.A. van Es en W.A.M. Hessing (red.), Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland. Van Traiectum tot Dorestad, 50 v. C. - 900 n. C. (Utrecht/Amersfoort).

De opgravingen in Wijk bij Duurstede hebben precies aan het licht gebracht wat Albert Delahaye altijd heeft aangenomen en voorgehouden. Men heeft er in ruimte en tijd onderscheiden nederzettingen gevonden waarvan de laatste Dorestad geweest zou moeten zijn. Men gaat zelfs zó ver dat men suggereert dat de ene uit de andere voortgekomen zou zijn en het daardoor aannemelijk is dat er sprake is van naamkundige continuïteit. De eerste twee genoemde nederzettingen zijn duidelijke landnederzettingen (groepjes boerderijen), de laatste is een kleine riviernederzetting van boeren, vissers en jagers die de Duitse Eifel als afzet- en bevoorradingsgebied hadden (resp. vlees en huiden in ruil voor aardewerk en wijn).
Dorestad (Audruicq) is al vanaf de 7e eeuw bekend als zeehaven (Emporium). Het totaalbeeld van wat men in Wijk bij Duurstede heeft gevonden staat in schril contrast met datgene wat de bronnen ons melden over Dorestad. Een castrum, d.w.z. een versterkte stad met een zeehaven waarin de monniken uit Engeland aankwamen, een eigen muntslag, een koninklijke tol, veel kerken en kloosters, veel priesters, nonnen en armen. Er moet dus een sociale bovenlaag zijn geweest, waarvan in Wijk bij Duurstede geen spoor is gevonden.
In voornoemd werk maakt Van Es veel gebruik van modaliteiten zoals: "Het is niet uitgesloten dat..... We mogen met vrij grote zekerheid aannemen..... Wellicht..... Misschien..... Het zou wel eens zó kunnen zijn dat.....We kunnen er rustig vanuit gaan..... We moeten het voor mogelijk houden.....Het kàn niet anders zijn dan.....We mogen niet zonder meer aannemen.....Het blijkt dus overduidelijk dat....." enzovoort.
Een archeoloog die op zijn vak aangesproken wordt dient zich in zijn lijvige inleiding op het boek te onthouden van (vals gebleken) naamkundige uitweidingen en een nadrukkelijk beroep op de (misverstane) historische bronnen, op gevaar af dat hij de traditie wil redden met zaken die ontleend zijn aan diezelfde (valse) traditie.
Er blijkt niets te kloppen van de door Van Es aangenomen bewonings- en naamkundige continuïteit. Zelfs als een nederzetting verlaten wordt en er een eeuw overheen gaat vooraleer er in hetzelfde gebied een totaal andere en nieuwe occupatiepoging wordt ondernomen op een andere plaats, dan nòg meent Van Es dat er van naamkundige en bewoningscontinuïteit gesproken kan worden.
Wat er zich heeft afgespeeld op de oude stroomrug van Wijk bij Duurstede (een uitloper van de Rhenense heuvelrug) in de Duinkerken II-transgressieperiode, tekent zich in de opgravingsresultaten duidelijk af. Er zijn tijdens fluctuaties daarvan (geringe regressies) verschillende pogingen ondernomen om deze droogvallende oude stroomrug blijvend in bezit te nemen en te cultiveren. Pas toen in de 9e en 10e eeuw de grote regressie intrad en de rivieren hun vaste bedding (her)vonden en het waterpeil daalde, ontstond de riviernederzetting aan de Kromme Rijn die zich, als gevolg van het steeds dalende waterpeil, in noord-noordoostelijke richting ontwikkelde. De rivier kwam steeds verder verwijderd te liggen van de bestaande aanlegsteigers hetgeen men kan zien aan de herhaalde verlengingen van de aangetroffen houten loopsteigertjes.
In voornoemde publicatie is het opvallend te moeten constateren dat men geen enkele poging heeft ondernomen om de onderscheiden nederzettingen in tijd af te bakenen.

Om toch enigszins te kunnen beantwoorden aan het beeld (over de vele kerken) wat de bronnen ons zeggen over het èchte Dorestad, sleept men er de kerken uit de omliggende dorpen (de kerk(?) op De Heul, de kerk van Leut en Rijswijk) er met de haren bij. Met andere woorden men verheft het gehéle gebied rondom Wijk bij Duurstede tot "Dorestad", ja, zó kom je wel aan je "spullen". Men begaat dan dezelfde megalomanie zoals men gepresteerd heeft met het bewoningsareaal van de Bataven, de Friezen en de Saksen, resp. héél Midden-Nederland en zelfs het gebied tot ver in Brabant voor de Bataven, voor de Friezen de noordzeekust vanaf Calais tot ver in Denemarken, en de gehele Duitse laagvlakte als het gebied voor de Saksen.
De ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek) heeft de afgelopen 25 jaar alle tijd, geld, energie en mankracht benut om als het ware door een vergrootglas alle aandacht op "Dorestad" (Wijk bij Duurstede) te vestigen zodanig dat het gebied mèt alle vondsten zich scherp is gaan aftekenen vergeleken bij de rest van Nederland. Zo kon men het argeloze publiek sensibiliseren voor de identificatie van Wijk bij Duurstede als het oude Dorestadum. Men gaat dan voorbij aan de mogelijkheid dat er elders in Nederland wel honderden van dergelijke nederzettingen gevonden kunnen worden die voor wat de vondsten betreft nog véél rijker zijn dan die bij Wijk bij Duurstede.
In voornoemd boek probeert men dwangmatig en overbodig vaak de vermeende gelijkenis tussen Duurstede en Dorestad aan het publiek op te dringen. Hierbij wordt angstvallig vermeden om aan te geven of men met de aanduiding "Karolingisch" een typologische ofwel chronologische aanduiding bedoelt. Dit is temeer van belang omdat tot ver in de 10e en 11e eeuw nog volop "Karolingisch" aardewerk werd vervaardigd in de Rijn-Maaslandse pottenbakkersovens.
De opgravingen in Wijk bij Duurstede en alle daarmee gepaard gaande publicaties hebben als belangrijk doel de "Traditie" te redden. Die traditie is door Delahaye allang onderuitgehaald. Men raadplege bijvoorbeeld "Holle Boomstammen", p. 167 e.v., "De Ware Kijk Op...Deel I, p. 154 e.v., "Ontspoorde historie", Jochems en Laenen: "Willibrord, Apostel van Noord-Frankrijk", p. 10. Bij Wijk bij Duurstede lag in werkelijkheid de plaats Munna. Zie ook de binnenkort te verschijnen uitgave over de Peutinger-kaart.
Dat bij de meer dan 200 referenties die we in het register van voornoemde uitgave aantreffen de naam van Albert Delahaye ontbreekt verbaast ons natuurlijk niet. Door middel van het fraai uitgevoerde boekwerk van de "traditionalisten" moet Albert Delahaye, "de Galileo Galilei van onze eeuw", tot zwijgen worden gebracht.
Tot zover de redactionele toevoeging.

8. In de inleiding schreef ik dat de Ravennas veel zou moeten ophelderen. Dat heeft hij inderdaad gedaan. Als enige geografische bron tussen de Romeinse periode en de vroege Middeleeuwen geeft hij het juiste beeld van westelijk Europa in de 7e eeuw: een bewoond Frankrijk, waar in het noorden het nog niet uitgedijde Germania lag, met enkele nieuwe uitschieters tot Maastricht en

Spiers, terwijl de rest van noordelijk en oostelijk Europa, Duitsland incluis, wordt samengevat onder de titels: woestijn, zand, onbewoond gebied, overstroomde of drooggevallen gronden, waarin geen enkel detail en geen enkele plaats worden genoemd. De Ravennas zegt klaar en duidelijk: Houdt op met uw fantasieën, want waar gij de Fresones, Traiectum, de Bataven, Dorestadum, Merovingisch Nijmegen en 40 Franse plaatsen in Noord-Brabant wilt neerzetten, was niets. En dit is precies de reden, waarom in Nederland bij alle zogenaamde discussies over de historische mythen al 30 jaar in alle talen over de Ravennas wordt gezwegen.

Register

Aards Paradijs 6, 8
Abasgia 9
Actania 70
Acunon 54, 59
Adriatische Zee 74
Africa 22, 73, 78
Afrika 8, 10, 12, 73
Agarari 74
Agmonia 26
Aithanarit 24
Aken 72, 80
Alaia 41, 46
Alamani 41, 42, 43
Alamania 9, 43, 44, 48, 51, 56, 82, 83
Albania 17
Albanië 20
Albicinione 54, 60
Albis 13, 15
Albis (Aa) 29, 33, 43, 52
Albis Maurungani 13, 15, 79
Albis Ungani 9, 29
Albisi 42, 46
Albium 9
Alcacothin 54, 60
Aleba 31
Alemani 35
Allemagne 43
Allobroges 55
Almere (Flevum) 24, 30
Alobrites 34, 36, 53, 55
Altripe 41, 45
Amandus, St. 83
Amazonae 17, 19
Amazonen 74
Amazones 65, 66, 67, 74, 82
Amimam 54, 58
Anaridus 34
Anderba 31
Andereton 53, 58
Angelsaksen 71
Angli 71
Anglosaxones 71
Anonymus van Ravenna 5
Ansehis 70
Ansilena 31
Anternacha 34, 37

Antiqua Scithia 17, 18, 20
Aon 41, 46
Apeva 31
Apion 75
Appion 23, 24
Aquavira 30
Aquis 53, 57
Aquitania 11
Aquitanië 10, 77
Arab 55, 63
Arabia 8, 9
Arabia Maior 8
Arabieren 11
Arascone 54, 59
Arasione 54, 59
Aravona 30
Arbore Felix 41, 46
Arcidaba 26
Arculla 42, 50
Arelaton 53, 55, 58, 64
Argentorate 45
Argentoria 41, 45
Arigilia 42, 50
Arine 26
Armenia Maior 8
Arnefa 35, 39
Ascapha 42, 48
Ascibugio 34, 37
Ascis 42, 47
Asia 8, 22
Asinoe 31
Assena 43, 52
Assino 31
Athanarich 76
Athanaridus 40, 41
Atlans (Atlantis) 73
Audruicq 12, 14
Augunon 55, 63
Augusta 41, 45, 80
Augusta Nova 42, 47
Auguston 54, 60, 62
Aurelianis 43, 51
Austrasia 68
Avari 16, 26, 27
Avesnes-sur-Helpe 34, 36

Bac 40
Bacaucis 26

Baiahaims 29
Baias 29
Balenilo 30
Balidas 42, 50
Baloia 31
Bangis 23
Bapinco 54, 61
barbaren 33
Bardengoi 33
Bardunwic 33
Bardunwik 33, 34
Bassantis, 30
Bassianis 30
Bataven 86, 87
Batavi 34
Bazela 41, 45
Bedini 31
Belgica 35, 55
Benna 54, 60
Bercio 31
Berevis 30
Berginio 31
Bersellum 31
Bersovia 26
Béthune 19, 34
Beurtina 35, 38
Bibiscon 53, 56
Bidana 53, 57
Bingum 34, 37, 79
Birgusia 54, 59
Bizantia 41, 44
Bleza 43, 52
Blezis 43, 50
Blok, D.P. 40, 83
Bocconi 54, 61
Bococilon 55, 62
Boderecas (Boudobrica) 34, 36
Bodonias 43, 51
Bodungo 41, 45, 80
Bohemia 29
Bonn 80
Bonne 34, 37
Bonomago 54, 60
Bordonchar 32, 33, 79
Bosalvia 34, 37
Botiva 30
Boudobrica 34, 36
Boulogne 14, 15, 28, 33, 34, 40, 83

Bracantia 41, 45
Brara 41, 46
Breniton 54, 59
Bretagne 12, 64, 65, 68
Brezecha 41, 45
Bricantinomagus 54, 61
Brigantia 45
Brincatione 54, 61
Brindia 31
Brisiaco, Monte 45
Britania 67, 70
Britania (Bretagne) 10, 64, 66, 67, 79
Britania (Engeland) 10, 11, 12, 70, 82
Britanische Oceaan 65, 78
Britanische Oceaan (Bretagne) 77
Brittania (Engeland) 11
Brittones (Bretagne) 11
Bronnenboek van Nijmegen 84
Burcana 70
Burgundi 56
Burgundia 9, 53, 54, 55, 56, 60, 82
Bustricius 32
Busuntius 55, 63

Caesar 14, 64
Caistena 41, 46
Camps, H. 84
Canduribagus 54, 60, 61
Canninefaten 34
Canonia 26
Cantouriso 54, 62
Cap Blanc-Nez 73
Cap Gris-Nez 73
Cappis 43, 52
Cariolon 41, 46
Carneola 9, 32
Carpores 16, 18
Cassangita 41, 45
Cassel 34
Castorius 53
Castra Herculis 37
Catabolon 53, 58
Catalaunis Campaniae 43, 52
Caucasus 17, 20
Certesiam 31
Cham 21
Chamabes 16, 18
Chamavi 18, 34

Charmenis 31
Chazaren 20, 74, 75
Chazaria 74, 75
Cholchia 9
Chorust 42, 46
Cibalis 31
Citua 31
Clandate 31
Clande 31
Clovis III 84
Clovis, koning 68
Coadulfaveris 34, 37
Colchia 74, 75
Colonia Agrippina 34, 36
Colonia Traiana (Troia) 34, 37, 79
Conbulantia 42, 49
Condare 53, 58
Condate 53, 57
Confluentes 30, 34, 35, 49
Constantia 41, 45
Constantinopel 74
Crespin, St. 84
Crino 41, 46
Cucconis 30
Cuminion 31
Curarore 54, 62

Daci 26
Dacia 6, 15, 16, 27
Dacia Maior 27
Dacia Minor 27
Dacië 16
Dalmatia 9, 13, 16, 22, 32
Dani 17, 19, 28, 32, 33, 65, 66, 67, 69, 75, 76, 77
Dania 9, 10, 13, 14, 15, 22, 25, 27, 79
Danubius 22, 27, 40, 75
Danubius (Donau) 23
Danus 25, 77
Danuvius (Aisne) 15, 24
Darantasia 59
Daratatia 54, 59
Dardania 9, 17, 19
Datia 13, 15
Datia Maior 15
Datia Minor 13, 15
Datia Prima 9
Datia Secunda 9
Datia, Eerste 26

Datia, Tweede 26
Datiae 26
Delahaye, Albert 84, 85, 86
Denemarken 13, 14, 15, 19, 22, 26, 77, 86
Derva 31
Diana 22
Dibialimon 53, 57
Dina 28
Diocletianus 19
Dionantis 42, 48, 79
Divodurum Mediomatricorum 49
Dizezeia 43, 50
Domburg 82
Donau 15, 20, 24, 27, 32, 76
Doornik 34, 40, 41, 79, 83
Dorcadae 70, 71
Dorcades 72
Dorestad, emporium 85
Dorestadum 14, 39, 84, 85, 86, 87
Dorestate (Audruicq) 35, 83, 85
Dorestates (Audruicq) 12, 14, 79
Dravis, 32
Drica 26
Drinum 30
Drubetus 26
Duba 55, 63
Dubla 35
Dubra (Dubla) 35, 38
Duebon 42, 46
Duinkerken II-transgressie 85
duinvorming 24
Duitsland 7, 13, 15, 20, 28, 32, 36, 40, 43, 80, 87
Durotingo 54, 62
Duurstede 86

Ebris 64
Ebruduno 54, 61
Ecclavia 31
Echternach 84
Eerste Datia 26
Egel 9
Egona 43, 51, 52
Egypte 8
Elbe 15
Eldebaldus 41
Ellas Thessalia 9
Ellispontum 65
Eloi van Noyon, St. 83

Engeland 12, 70
Epyros 9
Equestris 53, 57
Equitania 67, 68
Es, W.A. van 84, 85
Ethiopië 12
Ethyopes Auxumitani 11
Ethyopes Garamantes 11
Ethyopia Biblobatis 9, 11
Ethyopia Garamantium 9
Etifiodorum 43, 51
Europa 7, 10
Eustrachia 69, 70, 79, 83
Evania 69, 70, 79
Evitano 35, 38

Faveris (Fabiranum) 37
Fenitia 8
Fennes 16, 25, 77, 79
Ficlinis 54, 59
Fictione 35, 38
Figlinae 59
Fines 31, 54, 62
Flautasis 27
Flevum of Almere 24, 30
Forantes 54, 61
Fossis 30
Francia 35
Francia Rinensis 9, 34, 35, 38, 42, 49
Francia Rinensis (Francia aan de Schelde) 34, 35, 48, 79, 83
Franken 12, 13, 34, 35, 36, 40, 41, 44, 65, 66, 77, 79, 84
Franken, Rinensische 40
Frankische rijk 35, 68, 84
Fregones (Fresones) 32, 35
Fresones 14, 15, 35, 75, 79, 83, 87
Fresones (Friezen) 14
Friesland 13, 19, 33, 70
Friezen 15, 33, 34, 86
Frigones 9, 33
Frigones (Fresones) 32
Frincina 42, 46
Frisia 13, 83
Frisones 33, 34, 65, 66, 69, 75, 76
Frixoni (Frisones) 12
Frixos (Frisones) 66, 67

Gabilona 55, 62
Gaditanus 73, 74, 77, 78

"Galileo Galilei" 86
Gallatia 11
Gallia 36, 43, 51, 70
Gallia Allobroges 55
Gallia Belgica 35, 56, 64, 65, 66, 83
Gallia Belgica Alobrites 34, 53, 55
Gallia Comata 56
Gallia Lugdunensis 56
Gallia Valeriaca Spania 65
Gallia, Tweede 53, 56
Gallicus Valeriacus 78
Gallische Golf 23, 74
Gallische Oceaan 77
Gallische Zee 23, 78
Gardenia 42, 50
Gaunia 42, 49
Gazanam 26
Gazi 17, 20
Gemina 54, 61
Genua 54, 60
Genus 53, 56
Geograaf van Ravenna 5
Gepidae 15, 17, 19
Germaanse Volksverhuizingen 21, 56, 80
Germanen 12, 13, 43, 51, 68, 72, 80
Germania 6, 7, 12, 14, 18, 20, 36, 40, 71, 72, 83, 84, 86
Germania (Frans-Vlaanderen) 13
Germania, Oude 70, 71, 72
Gibraltar, Straat van 23, 65, 68, 73
Gilpit 27
Gipidia 13, 15, 26, 27
Gof van Valeriaca 74
Golf, Gallische 23, 74
Golf, Pontische 22
Golf, Tyrreense 74
Gormetia 41, 44
Gothen 24, 25, 34, 76, 77
Gothi 19, 27, 41, 77
Gothus 25
Gotthi 17, 19
Gravelines 30
Gresia 27
Guasconia 10, 67, 68
Gubali 26
Guido 7, 10, 73, 74, 75
Guidonis Geographica 7, 73, 74, 75, 76, 77, 78

Hebriden 71

Heliodorum 43, 51
Hercules, Kolommen van 73
Hessing, W.A.M. 84
Heul, De 86
Histria 9
Huni 16
Hunnen 16
Hunni 16

Ibernia 10, 72
Ibisua 31
Icutmageon 53, 57
Idodimus 54, 61
Ierland 5, 10, 12
Illiricus 9, 13
Illyrië 16
In Ibernis 42, 50
Inda 35, 39
India 8
India Maior 8
India Serica Bactrianis 8, 66
Indii 11
Indominic 30
Ioballies 30
Ionische Zee 74
Ipada (Epte) 28
Ira 32
Italia 9, 10, 41, 80
Itinerarium Antonini 6, 36, 37
Itites 16, 17
Izera 55, 63

Jafet 21
Jochems, A.A.F. 86
Jordanes 17, 27, 68, 74
Judea Palestina 8

Karei de Grote 15, 17, 33, 84
Karolingers 13, 36
Karolingisch handelscentrum 82
Karolingisch materiaal 82
Karolingische residentie 84
Karpaten 18
Kaspische Poort 17, 20, 66, 67
Kaspische Zee 20
Kaukasische Bergen 17, 19, 65, 74
Kaukasus 18, 74
Keulen 33, 80

Kolommen van Hercules 73
Kortrijk 34, 43, 79

Laenen, A.G.F. 86
Laguirion 42, 46
Lamatis 31
Lamizon (Laize) 28
Lausaba 31
Lausonna 53, 56
Lavares 31
Laviscone 54, 59
Lebuinus 69
Lega 42, 50
Lege 43, 52
Lentulis 30
Leuinum 54, 60
Leut 86
Liburnia 9
Licania 9
Ligano 30
Lina 25, 26
Linac (Liane) 28
Lippa (Lys, Leie) 28, 29
Litus Saxonicum 14, 28
Logna 35, 39
Logonas 41, 44
Lubernia 32
Luburnia 9
Lucdunum 53, 57
Ludger 69
Luik 13

Maagdenburg 33
Maastricht 42, 48, 49, 80, 86
Macedonia 9
Macedonië 19
Maderna 43, 52
Maguntia 34, 35, 36, 41, 44
Mainz 33, 80
Maior Scithia 74
Mandroda 41, 44, 55, 63, 80
Mantala 54, 59
Marco 25
Marcomanni 29
Marcomannorum 29
Marcomirus 29, 30, 32
Marcosmiros 27
Mare Gallicum 55, 63

Mare Magnum 5, 8, 10, 22
Mare Magnum (Middellandse Zee) 5, 22, 70
Marimanus 30
Marisia 27
Marsonia 30
Martialis 43, 50
Masclunis 26
Matellionem 34, 37
Matilone 37
Matiscum 53, 57
Mauri (Moren) 78
Mauritania 11, 73
Mauritania Cesariensis 9
Mauritania Cyrenensis 9
Mauritania Gaditana 9, 73
Mauritania Perosis 9
Mautitania Rubea 9
Mauritania-Egel 11
Mauritanië 5
Maurogena 54, 62
Maurungani 29
Mecusa 42, 49
Media Minor 8
Media Minor-Gozar 8
Medilas 26
Menapii 34
Meotidae 74
Meotides 17, 20
Merovingers 13
Merovingisch materiaal 82
Merovingisch Nijmegen 87
Merovingische residentie 83
Mesopotamië 8, 17
Metroselon 54, 62
Metz 18, 46, 47
Micosmin 11, 12, 70, 71
Misia 9, 26
Monden van de Renus 39
Monte Brisiaco 45
Moren (Mauri) 78
Morini 15, 34
Mosala 42, 49
Movit 35, 39
Munna 86
Münster 72
Mursa Maior 30
Mursa Minor 30

Namon 42, 48, 79
Nantes 41, 44
Nasaga 42, 48, 79
Natabio 31
Necal 31
Nederland 7, 20, 24, 35, 83, 86, 87
Nedersaksen 14
Neonsigo 42, 48, 79
Neustrië 67, 68
Neuwestreich 68
Nida 35, 38, 43, 51
Nijmegen 83
Nijmegen, Bronnenboek van 84
Nijmegen, Merovingisch 87
Nistricus 66, 67
Noach 21
Nobia 42, 50
Nocdac 32, 34, 79
Noita 35, 38
Noord-Brabant 84, 87
Noordland 68
Noordlijn 7, 49, 79, 80
noord-oriëntatie 71
Noormannen 19, 25, 28, 83
Nordgau 69
Nordmanni 25
Nordomanni 25, 77
Nordostrachia 68, 69, 70, 79, 83
Normandië 14, 19, 22, 25, 26, 33, 64
Normandiërs 28, 83
Northomanni 13, 14
Novesia 34, 37
Noviomagus (Noyon) 84
Noyon 83
Numidia 9

Obelonon 53, 54, 57, 58
Oceaan 5, 11, 12, 14, 16, 74, 76, 77
Oceaan (Atlantische Oceaan) 12, 25, 35, 64, 79
Oceaan, Britanische 77
Oceaan, Gallische 77
Octodurum 53, 56
Oin 42, 48, 79
Oorkondenboek van Brabant 84
Oostergo 70
Oostland 68
Oostlijn 79, 80
Osismi 77

Ostrevant 69
Otto II, keizer 33
Oude Germania 70, 71, 72
Oude Saxonia 70, 71
Oude Schitia 68, 69

Pannonia 30, 32
Pannonia Inferior 9, 30
Pannonia Superior 9, 30
Pannoniae 31, 80, 82
Panonin 26
Parsagade 8
Parsium 32
Parthes 11
Parthia 8
Parthus 77
Pelagonia 9
Pelsois 32
Pennelocus 53, 56
Pepijnen 13, 15
Persetis 31
Persi-Assirii 8
Persus Marco 25
Perzen 11
Petaviona 30
Peutinger-kaart 6, 34, 36, 37, 39
Plinius 6, 14, 84
Pocellis 43, 51
Pontische Golf 22
Pontische Zee 65, 74
Ponto 65
Pontus 19
Populos 30
Portin 55, 63
Porza 41, 45
Potula 26
Pretorich 26
Princastellum 42, 49
Propontida 65
Provincia Septimana 53, 58
Ptolemeus 6, 14, 19, 28, 37
Publicanos 54, 59
Purgesis 31

Raetia 39
Rama 54, 60
Raugis 75, 76
Rausa Confitio 35, 38

Ravenna 5, 15, 20, 80
Ravenna, Anonymus van 5
Ravenna, Geograaf van 5
Ravennas 5, 7, 35, 49, 79, 82, 83, 84, 87
Ravennatis Anonymi Cosmographia 5
Reganum 40, 76
Regio 22
regressies 24, 85
Remista 30
Renus, Monden van de 39
Renus (Rijn) 36, 38, 41
Renus (Schelde) 34, 35, 36, 38, 39, 44, 79, 83
Rerifennes 13, 16, 24, 65, 66, 69, 75, 76, 79
Rerifenni 9
Rhoxolani (Roxolani) 23
Ribision 53, 58
Rigomagus 34, 36
Rijn 35, 36, 49, 51, 80
Rijn, Kromme 85
Rijsel 37, 38, 39
Rimina 43, 52
Rinensische Franken 40
Riphische Bergen 65, 74
Rizinis 42, 47
ROB 86
Rodanus 53, 55, 56
Rodanus Lausonensis 55, 63
Rome 9
Romeinen 5, 36
Roxolani 16, 18, 23, 65, 66, 67, 68, 69, 74
Rugium 41, 46, 80
Rula 39
Rungon 34, 38
Rura 35, 39

Saganna 55, 63
Saksen 14, 15, 17, 28, 33, 72, 86
Saksenland 13, 14, 29, 33
Saldis 30
Salla 30
Saniglon 31
Sapua 31
Sardatius 26
Sardonius 23
Sarmatae 10, 18, 65, 66, 67, 74, 75
Sarmates 16
Sarmathia 9
Sarmati 23

Sarmatia 6, 18, 24, 75, 76
Sarminium 31
Saruba 43, 51
Savaria 30
Savatione 54, 61
Saxones 12, 14, 15, 28, 40, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 83
Saxonia 9, 13, 27, 28, 29, 32, 33, 70, 71, 79
Saxonia, Oude 70, 71
Scaladis 31
Scaldea 43, 53
Scandia 19
Scandinavië 19
Scanza 10, 19, 68, 69, 79, 81, 83
Scanzan 17, 18
Scarbone 42, 49
Scarponna 49
Scatianorum 53, 57
Scerdifennes 13, 16, 24, 25, 65, 66, 69, 75, 76, 77, 79
Scerdifenni 9
Schelde 35, 38
schepen-kerkhof 82
Schitia, Oude 68, 69
Schnetz 29
Schotland 71
Scitae 75
Scithae 16, 17, 65, 75
Scithia 5, 6, 10, 17, 20, 74, 75, 76, 79, 81
Scithia Antiqua 17, 18, 20
Scithia Maior 74
Sclavi 15, 17
Sclavini 16, 17
Scoti 11
Scotia 10, 12, 72
Scotia (Ierland) 70, 71, 72
Scythen 18, 66
Scythia 9, 69
Sem 21
Septemgaditanum 22, 23, 65, 67, 68
Septimana 9, 53, 58
Septimania 22, 23, 78
Septimanorum Baeterrae 58
Serbitium 31
Serima 35, 38
Siatutanda 18
Sicilia 9
Sicilis 31
Sigugna Boo 64
Sigunna 43, 52, 64

Sirmium 30
Sirote 30
Sithia 9, 23, 24, 65, 69, 79, 83
Sithiu 18
Sleeswijk-Holstein 14
Solis 42, 48
Sonista 31
Sorenis 31
Spaneatis 31
Spani 11
Spania 10, 65, 67, 82
Spania Vasconum 11
Spanje 10, 12, 73, 78
Spanoguasconia 10, 67, 68, 77, 78
Spanoguasconica 65
Speridium 32
Sphira 41, 45, 80
Spiers 87
St. Amandus 83
St. Crespin 84
St. Eloi van Noyon 83
St. Willibrord 83, 84
Stafulon 42, 46
Straat van Gibraltar 23, 65, 68, 73
Straatsburg 71, 80
Strabo 5, 6, 14
Stratisburgo 41
Suavi 41
Suavia 9, 43, 44, 79
Suberadona 32
Sudgau 69
Suevi 34, 41
Suevia 43
Sumena 43, 52
Syrië 8
Sythae 66
Sythia 18, 66, 67

Tabernis 46
Tacitus 6, 15, 16, 18, 27, 29, 39, 40, 73, 77, 83
Tanais 74
Tarauas 56
Taravas 53, 56
Taurinum 31
Taurus 17, 20
Taxandria 69, 84
Tema 26
Tenussilay 53, 56

Terwaan 34
Testerbant 69
Theodoricopolis 42, 46
Thile 70, 71
Thüringen 40
Tiberius, keizer 32
Tibis 26
Tibisia 27
Tiel 33
Tilia 33
Tisia 27
Tiviscum 26
Tongeren 40
Toronis 43, 50
Tournehem 15
Traiectum 48, 87
Traiectum (Tournehem) 14, 83
transgressies 18, 21, 82, 83, 85
Tratia 9
Trega 42, 48, 79
Treoris 42, 49, 79
Trepitia 35, 38
Trier 71, 79, 80
Troia (Colonia Traiana) 34, 37, 79
Tuco 54, 62
Tulla 42, 49, 79
Tungri 40
Turigoberga 42, 48
Turringia 9, 40, 41, 79, 83
Tweede Datia 26
Tweede Gallia 53, 56
Tyrreense Golf 74

Uburzis 42, 47
Ugenon 55, 62
Ugernon 53, 58
Uni 13, 16, 26, 27
Untiana 54, 60
Urdunno 55, 62

Valentia 54, 59
Valeria 9, 32
Vascones 11
Venethi 17
Venetis 64
Vermagaton 41, 46
Vilten 17
Vilti 15

Vincensimo 31
Virovino (Wervik) 34
Volksverhuizingen 21
Volksverhuizingen, Germaanse 21, 55, 80
Vorganium 77

Warangari 77
Werethina (Fréthun) 15
Wervik 34
Westergo 70
Westmanni 25
west-oriëntatie 13, 22, 25, 71
Westrachia 69
Westrijk 68
Wijk bij Duurstede 14, 39, 82, 84, 85, 86
Willibrord, St. 83, 84, 86
Wissant 24
Wrzacha 41, 46, 80

Ybernia 11
Yrcanië Sinus 8

Zee, Adriatische 74
Zee, Gallische 23, 78
Zee, Ionische 74
Zee, Pontische 65, 74
Zee, Zwarte 20
Ziaberna 41, 46
Ziurichi 41, 46
Zizis 26
Zwarte Zee 20